

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістр
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
за темою:

Вплив податкового навантаження на стан економічного розвитку держави

Виконала: студентка групи ПУ23-1зм
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Радиш Карина Олександрівна

Перевірила: Критенко Олена

Олександрівна

к. держ. упр., доц., доцент кафедри
публічного управління та митного
адміністрування

Рецензент _____

_____ (місце роботи)

_____ (посада)

_____ **Самойлова І. І.** _____

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2024

АНОТАЦІЯ

Радиси К.О. **Вплив податкового навантаження на стан економічного розвитку держави**

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

Методом магістерської роботи є дослідження теоретичних основ державного управління у сфері оподаткування, а також аналіз впливу податкового навантаження на економічний розвиток держави.

У роботі детально представлено та проаналізовано поняття податкового навантаження, його сутність, основні характеристики та методи вимірювання. Особливу увагу приділено дослідженню податкової політики держави та її впливу на різні аспекти економічного розвитку, включаючи макроекономічну стабільність, інвестиційний клімат та соціальну сферу. Проаналізовано типи податкових систем, їх відмінності та специфіку функціонування в умовах сучасної ринкової економіки. Проведено детальний аналіз податкового навантаження на економіку України в контексті її розвитку за останні роки, з акцентом на вплив на ключові галузі економіки та соціальний сектор. Досліджено міжнародний досвід застосування податкових стимулів та його адаптації до українських умов. В роботі також пропонуємо шляхи оптимізації податкового навантаження, включаючи вдосконалення податкової системи та механізми покращення податкового адміністрування для підвищення ефективності державної податкової політики.

Ключові слова: публічне управління, податки, податкова система, соціальний сектор, економіка, управління.

SUMMARY

Radysh K.O. **The influence of the tax burden on the state of economic development of the state**

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 281 "Public management and administration". University of Customs and Finance, Dnipro, 2024.

The method of the master's thesis is the study of the theoretical foundations of state administration in the field of taxation, as well as the analysis of the impact of the tax burden on the economic development of the state.

The work presents and analyzes the concept of tax burden, its essence, main characteristics and measurement methods in detail. Particular attention is paid to the study of the tax policy of the state and its impact on various aspects of economic development, including macroeconomic stability, investment climate and the social sphere. The types of tax systems, their differences and the specifics of functioning in the conditions of a modern market economy are analyzed. A detailed analysis of the tax burden on the economy of Ukraine in the context of its development in recent years was carried out, with an emphasis on the impact on key sectors of the economy and the social sector. The international experience of applying tax incentives and its adaptation to Ukrainian conditions was studied. The work also offers ways to optimize the tax burden, including improving the tax system and mechanisms for improving tax administration to increase the effectiveness of state tax policy.

Keywords: public administration, taxes, tax system, social sector, economy, management.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ	11
1.1. Поняття податкового навантаження та його основні характеристики	11
1.2. Податкова політика та її вплив на економічний розвиток	23
1.3. Типи податкових систем та їх особливості	32
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА РІЗНІ СЕКТОРИ ЕКОНОМІКИ	34
2.1. Аналіз податкового навантаження та розвиток та стан економіки України	34
2.2. Податкова політика і інвестиційний клімат	46
2.3. Податкове навантаження на соціальний сектор	52
РОЗДІЛ 3. ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ	55
3.1. Міжнародний досвід застосування податкових стимулів	55
3.2. Шляхи оптимізації податкового навантаження в Україні	61
3.3. Механізми покращення податкового адміністрування	65
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

Актуальність дослідження теми обумовлена значною роллю податкової політики у формуванні економічних умов для розвитку держави. Ефективна податкова система є важливим інструментом регулювання макроекономічних показників, таких як зростання ВВП, рівень зайнятості, інвестиційна привабливість та фінансова стійкість.

З одного боку, податки є основним джерелом наповнення бюджету, що дозволяє державі фінансувати соціальні програми, інфраструктурні проекти та забезпечувати стабільність економіки. З іншого боку, надмірне податкове навантаження може стримувати підприємницьку активність, зменшувати інвестиції та негативно впливати на розвиток бізнесу, що, у свою чергу, позначається на загальному економічному зростанні.

Оптимальна податкова система є важливим інструментом економічної політики, що значною мірою визначає рівень фінансової стабільності держави та її здатність забезпечувати ефективне функціонування господарського комплексу. Податки формують основу державних бюджетів, адже за оцінками, приблизно 80% доходів держави надходить від податкових надходжень. Вони забезпечують фінансування ключових соціальних, інфраструктурних та інвестиційних проектів, що в свою чергу є фундаментом для довгострокового економічного розвитку.

За останні два століття податкова система зазнала значних змін, вдосконалюючись відповідно до нових економічних умов та викликів. Протягом цього періоду виникали різні економічні теорії та концепції, які визначали основи оподаткування та впроваджували принципи справедливості, ефективності й прозорості. Розвиток економічної науки, формування глобальних ринків та інтеграційні процеси вплинули на еволюцію податкових систем, що дозволило державам застосовувати податкові механізми для стимулювання інвестицій, інновацій та соціального прогресу.

На сьогодні дослідження взаємозв'язку між податковою системою та економічним зростанням залишається одним із найактуальніших напрямків економічної науки. Це пояснюється тим, що правильна структура податкової системи може сприяти підвищенню продуктивності національної економіки, зростанню зайнятості, збільшенню інвестицій та покращенню якості життя населення. Водночас невдало побудована податкова система може мати зворотний ефект, стримуючи розвиток підприємництва, інновацій та загалом економічного зростання.

Одним із ключових завдань дослідження податкових систем є обґрунтування їх генезису, тобто процесу виникнення та розвитку. Важливо зрозуміти, як формувалися основні елементи податкових систем та яким чином вони впливали на економічні процеси в різні історичні періоди. Це дозволить краще зрозуміти сучасні податкові механізми та спрогнозувати їх майбутній розвиток.

Однак аналіз податкової системи не обмежується лише вивченням її історичних аспектів. Важливо також дослідити вплив податкових інструментів на різні фактори економічного зростання, такі як інвестиції, підприємницька активність, продуктивність праці, рівень зайнятості та інноваційний потенціал. У цьому контексті податкова система є ключовим регулятором економічних процесів. Вона може бути як стимулом для економічного зростання, так і його гальмом, залежно від того, наскільки правильно розроблені та впроваджені податкові інструменти.

Формування сучасної, ефективної та впливової податкової системи є однією з найважливіших економічних цілей будь-якої країни, яка прагне досягти стійкого економічного зростання. Це завдання є особливо актуальним в умовах глобальної економічної конкуренції, коли країни змагаються за залучення інвестицій, розвиток новітніх технологій та підтримку підприємництва. Успішні країни, як правило, мають прозорі, передбачувані та справедливі податкові системи, що сприяють створенню сприятливого бізнес-клімату та економічної стабільності.

Сучасна глобалізація та інтеграційні процеси також вимагають адаптації національних податкових систем до умов міжнародної конкуренції та співпраці. У зв'язку з цим, дослідження оптимальних параметрів податкового навантаження стає критично важливим для забезпечення сталого економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності та покращення рівня життя населення.

Таким чином, вивчення впливу податкового навантаження на економічний розвиток держави є актуальним як для наукових кіл, так і для політиків та економістів, адже воно допомагає сформулювати ефективну стратегію розвитку національної економіки.

Мета дипломної роботи полягає в дослідженні та аналізі впливу податкового навантаження на стан економічного розвитку держави.

Для досягнення цієї мети робота передбачає виконання наступних **завдань**:

- Проаналізувати поняття податкового навантаження та його основні характеристики;
- Дослідити податкову політику та її вплив на економічний розвиток;
- Проаналізувати типи податкових систем та їх особливості;
- Провести аналіз податкового навантаження та розвитку та стан економіки України;
- Провести аналіз податкової політики і інвестиційний клімат;
- Проаналізувати податкове навантаження на соціальний сектор;
- Дослідити міжнародний досвід застосування податкових стимулів;
- Навести шляхи оптимізації податкового навантаження в Україні;
- Навести механізми покращення податкового адміністрування.

Об'єктом дослідження у даній роботі є вплив податкового навантаження на стан економічного розвитку держави

Предметом дослідження є структура, функції, інструменти та процеси впливу податкового навантаження на стан економічного розвитку держави.

Методами дослідження є емпіричні та теоретичні підходи, а саме абстрагування, класифікацію, порівняльний аналіз, узагальнення, аналіз і вивчення літератури, індукція та дедукція.

Наукова новизна дослідження є у роботі розроблено новий підхід до оцінки впливу податкового навантаження на інвестиційний клімат країни з урахуванням специфіки національної економіки. Запропоновано вдосконалену методику аналізу, яка включає як кількісні, так і якісні показники, що дозволяє більш точно оцінити вплив податкової політики на розвиток окремих секторів економіки.

Удосконалено концепцію податкового адміністрування шляхом інтеграції міжнародного досвіду податкових стимулів для малого та середнього бізнесу, що дозволяє підвищити ефективність збору податків та стимулювати підприємницьку діяльність.

Практичне значення одержаних результатів. У процесі вдосконалення податкової політики на державному рівні, зокрема для оптимізації податкового навантаження з метою стимулювання економічного зростання та підвищення інвестиційної привабливості. Для розробки нових стратегій податкового адміністрування, що дозволять підвищити ефективність функціонування податкових органів та знизити податкове навантаження на соціально важливі сектори. У навчальних закладах та науково-дослідних установах для подальших досліджень податкової політики та економічного розвитку, а також у процесі підготовки фахівців з фінансів та державного управління.

Логіка проведеного дослідження зумовила структуру роботи: вступ, три розділи (дев'ять підрозділів), висновки, загальний обсяг яких складає 82 сторінки. Список використаних джерел містить 50 найменувань, у тому числі 11 іноземною мовою. У роботі вміщено 13 таблиць. Положення основного тексту доповнює матеріал, викладений у 4 додатках

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ

1.1 Поняття податкового навантаження та його основні характеристики

Дослідження, представлене в цій дипломній роботі, заглиблюється в взаємозв'язок між податковою системою та економічним зростанням. Розуміння цього зв'язку потребує ретельного вивчення еволюції оподаткування та його ролі у сприянні чи перешкоджанні економічному розвитку. Щоб повністю зрозуміти, як формувалася сучасна податкова політика, необхідно проаналізувати розвиток механізмів оподаткування та економічних теорій, які лежали в основі їх розвитку. Починаючи з найдавніших форм податкова система постійно трансформувалася та адаптувалася до мінливих потреб і реалій економічного розвитку. Ці зміни, спричинені як історичними обставинами, так і розвитком економічної думки, дають критичне розуміння того, як податкова політика може стимулювати економічне зростання [3].

Оподаткування еволюціонувало від примітивного уявлення про дарування «подарунків» богам, як практикувалося в стародавніх суспільствах, до більш структурованих, формалізованих систем, заснованих на правових рамках та економічних теоріях. Оскільки суспільства ставали все більш складними, системи оподаткування повинні були відображати ці зміни, гарантуючи, що держави можуть забезпечити необхідні ресурси для функціонування, а також сприяти економічному зростанню. Ця трансформація була сформована впливовими економістами, які прагнули зрозуміти, як податки можна використовувати не лише для фінансування урядів, але й для стимулювання ключових рушійних сил економічного зростання, таких як інвестиції, інновації, розвиток підприємств і державні витрати.

Перш ніж досліджувати прямий зв'язок між оподаткуванням та економічним зростанням, важливо дослідити історичний розвиток податкової системи. З часом оподаткування було скориговано та модифіковано відповідно до мінливих потреб економіки. Розуміючи ключові віхи в еволюції оподаткування, ми можемо краще оцінити різні фіскальні важелі, які уряди використовують для заохочення економічного розвитку. Це розуміння також закладає основу для аналізу ефективності податкової політики та способів її використання для стимулювання зростання.

Розвиток оподаткування був тісно пов'язаний з еволюцією економічних теорій, які, у свою чергу, прагнули вирішити проблеми сприяння економічному зростанню. Від ідей раних економістів до сучасних теорій оподаткування розглядалося як необхідний інструмент для фінансування діяльності держави та інструмент сприяння економічному розвитку. Розуміння розвитку податкових систем допомагає з'ясувати, як оподаткування можна використовувати для підтримки ключових факторів економічного зростання, таких як інвестиції, інновації, ділова активність і державні витрати.

Одним із перших економістів, який систематично звернувся до розвитку оподаткування, був американський податківець Е. Селігман, який розділив еволюцію податків на етапи. У своєму аналізі Селігман стверджував, що оподаткування виникло як форма данини або подарунка богам, що відображає ранні соціальні структури та релігійні вірування стародавніх суспільств. З часом ця примітивна форма оподаткування поступилася місцем більш формалізованим державним системам, де податки збиралися для підтримки функціонування уряду. Селігман [12] підкреслив, що в міру ускладнення держав громадяни почали сприймати податки не лише як тягар, а й як необхідний внесок у добробут суспільства. Завдяки оподаткуванню громадяни фактично реінвестували свої багатства в державу, яка, у свою чергу, забезпечувала суспільні блага та послуги, які сприяли розвитку домашніх господарств і бізнесу.

Іншою помітною фігурою в історії оподаткування є американський економіст Річард Масгрейв, який проаналізував впровадження ранніх податкових систем. Масгрейв [11] виділив запровадження податків на землю, заробітну плату та доходи як ключові віхи в розвитку оподаткування. Він також вказав на появу торгових податків, які мали вирішальне значення для регулювання торгівлі та сприяння економічній діяльності. Масгрейв зауважив, що в міру того, як економіки розширювалися та ставали більш інтегрованими, зростала потреба в нових видах податків і більш складних методах збору податків. Це розширення оподаткування супроводжувалося розвитком таких принципів, як рівність і справедливість, які стали центральними у формуванні сучасних податкових систем. Ці принципи забезпечували справедливе застосування податків між різними верствами суспільства та справедливий розподіл тягаря оподаткування.

Аналізуючи еволюцію теорій оподаткування, однією з найперших формальних теорій була біржова теорія оподаткування. Ця теорія, яка була поширеною в середньовіччі, стверджувала, що податки, по суті, були платою за послуги, надані державою. В обмін на податки громадяни отримували захист і гарантії порядку з боку держави. Ця теорія підкреслювала ідею про те, що держава зобов'язана забезпечити безпеку та стабільність в обмін на фінансові внески своїх громадян. Теорія обміну залишається актуальною і сьогодні, оскільки сучасні економіки все ще покладаються на стабільність і безпеку, які забезпечує держава для сприяння економічному зростанню. Зриви, спричинені конфліктами та подіями, подібні до тих, що спостерігалися в Україні протягом 2014-2015 років, служать яскравим нагадуванням про важливість збереження миру та порядку для економічного розвитку.

Значним переломним моментом у розвитку теорії оподаткування стала класична теорія оподаткування, започаткована Адамом Смітом, батьком сучасної економічної науки. У своїй основоположній праці «Багатство народів» (1776) Сміт окреслив кілька ключових принципів оподаткування, які мали тривалий вплив на податкову політику. Сміт стверджував, що податки повинні

стягуватися пропорційно вигодам, одержуваним платниками податків, відображаючи ідею про те, що особи повинні робити внесок у державу відповідно до їхньої платоспроможності. Цей принцип пропорційності залишається наріжним каменем сучасних податкових систем, гарантуючи, що заможніші особи та підприємства несуть більшу частку податкового тягаря.

Сміт також підкреслив важливість передбачуваності в оподаткуванні. Він стверджував, що податкові ставки не повинні бути довільними, оскільки це може призвести до зловживань з боку податківців і ускладнити платникам податків планування своїх фінансів. Цей принцип визначеності в оподаткуванні допомагає створити стабільне середовище для економічної діяльності, дозволяючи підприємствам і окремим особам приймати обґрунтовані рішення щодо інвестицій та споживання [11].

Іншим ключовим принципом, викладеним Смітом, була важливість простоти та зручності збору податків. Він вважав, що податки мають бути легкими для розуміння та адміністрування, мінімізуючи тягар для платників податків та зменшуючи витрати на дотримання податкового законодавства. Цей принцип залишається актуальним і сьогодні, оскільки уряди в усьому світі прагнуть спростити свої податкові кодекси та зменшити бюрократичні перешкоди для платників податків.

Нарешті, Сміт наголосив на важливості ефективності збору податків, стверджуючи, що податки мають бути структуровані таким чином, щоб мінімізувати фінансовий тягар для платників податків і водночас генерувати достатній дохід для держави. Він вважав, що добре продумана система оподаткування повинна знайти баланс між збором достатнього доходу для підтримки державних послуг і уникненням надмірного оподаткування, яке могло б задушити економічну діяльність [12].

Актуальність принципів Сміта з часом тільки зростала, оскільки такі економісти, як Адольф Вагнер та інші, спиралися на ці ідеї та вдосконалювали їх, щоб вони відповідали потребам сучасної економіки. Вагнер, наприклад, розширив ідеї Сміта, підкресливши роль прогресивного оподаткування в

просуванні соціальної справедливості та зменшенні нерівності доходів. Вагнер також підкреслив важливість використання податків для підтримки державних інвестицій в інфраструктуру, освіту та інші сфери, критичні для довгострокового економічного зростання.

Еволюція оподаткування була сформована складною взаємодією історичних, соціальних та економічних факторів. Від найдавніших початків як примітивної форми данини до сучасного втілення як складного інструменту для сприяння економічному зростанню, оподаткування відіграло центральну роль у розвитку економіки в усьому світі. Вивчаючи розвиток податкових систем та економічні теорії, що лежать в їх основі, ми можемо краще зрозуміти, як податкову політику можна використовувати для підтримки ключових рушійних сил економічного зростання, таких як інвестиції, інновації та державні витрати. Оскільки країни продовжують стикатися з новими економічними викликами, уроки історії залишатимуться неоціненними для розробки ефективних і справедливих податкових систем.

Теорія примусового оподаткування включає ідею «рівних жертв», яка передбачає, що всі члени суспільства повинні робити однакові внески для колективного добробуту. Ця концепція була фундаментальною для політичної економії з 18 століття, особливо в дискусіях навколо оподаткування. Поняття єдиної системи оподаткування, за якої податковий тягар рівномірно розподіляється між усіма економічними агентами, було вперше теоретично запропоновано британським економістом Джоном Стюартом Міллем у 1844 році. Його пропозиція заклала основу прогресивної системи оподаткування, де ті, хто має вищі доходи, роблять внесок більшу частку податків відносно їхнього доходу [10].

Міллер був не тільки економістом, а й філософом, який виступав за утилітарний стандарт поведінки, який він визначав як найбільше щастя для найбільшої кількості людей. Його теорія оподаткування дотримувалася цього принципу, стверджуючи, що вплив податків на людину, яка заробляє 1000 доларів на рік і сплачує 100 доларів податків, має бути еквівалентним, з точки

зору жертви, тому, хто заробляє 100 000 доларів і сплачує 10 000 доларів податків. Цей підхід до оподаткування «рівної жертви» мав на меті забезпечити справедливість і збалансованість податкових систем, враховуючи добробут усіх зацікавлених сторін. Мілль вважав, що держава повинна збирати достатню кількість податків для сприяння економічному зростанню, одночасно гарантуючи, що платники податків не відчують надмірного тягара своїх внесків.

Спираючись на ідеї Мілля, стає очевидним, що прогресивне оподаткування допомагає зменшити нерівність доходів і, теоретично, сприяє економічному зростанню. Сполучені Штати, одна з найрозвиненіших економік світу, використовують прогресивну систему оподаткування. Цей метод гарантує, що особи та підприємства з вищим доходом несуть більшу частку податкового тягара, що може забезпечити уряд необхідними ресурсами для підтримки малих і нових підприємств, що зрештою сприяє ширшому економічному розширенню [9].

Прогресивне оподаткування було додатково просунуто шведськими економістами Еріком Ліндалем і Кнутом Вікселлем на початку 20 століття. Їхня теорія підкреслювала, що вищі податки слід обкладати тим, хто має доходи вище середнього, і ці платники податків побачать, як їхні внески повернуться у вигляді державних послуг та державної підтримки. Ліндаль намагався створити критерії оптимального та справедливого оподаткування, за якого сплачені податки поверталися б пропорційно у вигляді суспільних благ і послуг. Цей підхід мав на меті збалансувати тягар оподаткування з отриманими вигодами, гарантуючи, що платники податків отримуватимуть справедливую віддачу від своїх внесків.

Іншою впливовою теорією у сфері оподаткування є кейнсіанська теорія, представлена британським економістом Джоном Мейнардом Кейнсом. Кейнс, відомий своєю роботою під час війни в 1930-х роках і своєю роллю у створенні Міжнародного валютного фонду та Світового банку, запропонував урядам уважно стежити за трьома ключовими економічними показниками:

процентними ставками, податковими ставками та соціальними програмами. За словами Кейнса, податки на прибуток відіграють вирішальну роль у створенні доходів для державних послуг, включаючи освіту, охорону здоров'я та інфраструктуру.

Кейнсіанська податкова теорія припускає, що уряд повинен збільшити ставки податку на прибуток під час економічного буму, щоб стримати економічну активність і зменшити інфляцію. І навпаки, під час економічного спаду чи рецесії уряд повинен знизити податкові ставки, щоб стимулювати приватні інвестиції та підштовхнути економічне відновлення. Цей антициклічний підхід призначений для стабілізації економіки шляхом забезпечення того, щоб приватний сектор мав достатньо капіталу для інвестування в нові проекти та ініціативи в періоди економічного спаду.

Кейнсіанська модель також припускає, що грошові резерви, накопичені в періоди економічного процвітання, можуть допомогти пом'якшити вплив нестачі доходів під час спаду. Таким чином, кейнсіанська теорія надає перевагу прогресивному оподаткуванню, оскільки воно мінімізує ризики, пов'язані з інвестиціями бізнесу, і надає уряду засоби для ефективного регулювання економіки. Однак високі податки також можуть мати негативний вплив на ключові чинники економічного зростання, такі як інвестиції в основний капітал, зайнятість і заснування нових підприємств. Високі податкові ставки, якщо ними не керувати належним чином, можуть призвести до розширення тіньової економіки, де окремі особи та підприємства взагалі ухиляються від сплати податків [14].

Неокейнсіанська теорія, розроблена в середині 20 століття такими економістами, як Вільям Вікрі та Ніколас Калдор, розширювала ідеї Кейнса, вводячи прямі та непрямі методи управління економікою. Неокейнсіанські економісти вважали, що податковий тиск має бути спрямований на споживання, що призвело до пропозиції вищих непрямих податків, таких як податки з продажів. Ці заходи вважалися необхідними для економічної

стабілізації та включали такі заходи, як регулювання кредитування, оподаткування прибутку та контроль заробітної плати.

Лауреат Нобелівської премії та радник президента США Джозеф Стігліц удосконалив ці ідеї, наголошуючи на важливості простота, гнучкість і справедливості в оподаткуванні. Стігліц вважав, що адміністративний апарат не повинен бути надто складним, а податкова система повинна автоматично підлаштовуватися під зміни в економіці. Він також виступав за справедливий розподіл податкового тягаря, забезпечуючи справедливе застосування податків до різних верств суспільства. Погляди Стігліца повторювали погляди Адама Сміта, зокрема щодо важливості простоти та справедливості в оподаткуванні, які все ще вважаються основоположними принципами сучасних податкових систем.

Неокласична теорія оподаткування, що виникла в 1960-х роках, мала інший підхід, зосереджуючись на макроекономічному рівні. Економісти-неокласики стверджували, що вартість товарів і послуг визначається не витратами виробництва, а співвідношенням між попитом і пропозицією. Ця «гранична революція» в економічній думці змістила фокус оподаткування з витрат виробництва на ринкову поведінку. Неокласичні теоретики, такі як Мілтон Фрідман і Артур Лаффер, стверджували, що уряд повинен відігравати мінімальну роль в економіці, дозволяючи ринку саморегулюватися. Вони вважали, що податки не повинні створювати перешкод для бізнесу і що зниження податків може стимулювати економічне зростання шляхом збільшення споживчого попиту та інвестицій бізнесу.

Артур Лаффер, зокрема, відомий своєю розробкою кривої Лаффера, яка ілюструє зв'язок між податковими ставками та податковими надходженнями. За словами Лаффера, зниження податкових ставок може підвищити економічну активність, що призведе до збільшення податкових надходжень, оскільки більше людей і підприємств заохочуються працювати, інвестувати та ризикувати. Ця теорія економічної пропозиції передбачає, що нижчі податкові ставки призводять до більшого економічного зростання, оскільки вони

стимулюють виробництво, зайнятість та інвестиції. Лаффер стверджував, що споживачі виграють від збільшення пропозиції товарів і послуг за нижчими цінами, тоді як підприємства матимуть більше капіталу для інвестування в розширення своєї діяльності.

Наприклад, теорія економічної пропозиції припускає, що зниження ставок податку на прибуток заохочує підприємства інвестувати в нове капітальне обладнання та дослідження та розробки, тим самим підвищуючи продуктивність. Це також передбачає, що підприємствам слід дозволити швидше амортизувати свої активи, що стимулюватиме подальші інвестиції. Крім того, надання субсидій і пільг для підтримки капіталу бізнесу та зменшення державного регулювання може сприяти створенню та розширенню бізнесу.

У другій половині 20 століття відбулися значні зміни в економіці пропозиції, коли такі економісти, як Фрідман і Лаффер, виступали за політику, яка б зменшила податковий тягар і заохотила економічне зростання. Економіка пропозиції наголошує на ролі виробництва в стимулюванні економічного зростання, а нижчі податкові ставки розглядаються як засіб стимулювання як індивідуальних, так і корпоративних інвестицій. Створюючи сприятливе середовище для бізнесу, політика пропозиції спрямована на створення робочих місць, зниження інфляції та підвищення загальних економічних показників.

Підсумовуючи, еволюція теорій оподаткування відображає постійні зусилля збалансувати потребу в державних доходах із бажанням сприяти економічному зростанню. Від теорії рівних жертв, запропонованої Міллем, до прогресивних моделей оподаткування Ліндаля та Кейнса, економісти прагнули створити податкові системи, які були б справедливими та ефективними. Економісти-неокейнсіанці та неокласики продовжили цю традицію, пропонуючи нове розуміння того, як податки можна використовувати для стабілізації економіки та сприяння довгостроковому зростанню. Розвиток економіки пропозиції ще більше розширив розмову, підкресливши важливість зменшення податкового тиску для заохочення інвестицій і виробництва [5].

Кожна з цих теорій внесла свій внесок у наше розуміння оподаткування та його впливу на економічне зростання. Вивчаючи ідеї цих економістів і застосовуючи їхні принципи до сучасних податкових систем, уряди можуть створювати політику, яка сприятиме як фіскальній відповідальності, так і економічному розширенню. Оскільки світова економіка продовжує розвиватися, ці ідеї залишатимуться вирішальними у формуванні майбутнього оподаткування та економічного розвитку.

Крива Лаффера є наріжним каменем економічної теорії пропозиції. Він ілюструє зв'язок між податковими ставками та державними доходами, показуючи, що зміни в податкових ставках впливають на доходи двома різними способами. Перший ефект, який Лаффер називає «арифметичним» ефектом, припускає, що кожен долар зниження податків призводить до прямого скорочення державних доходів на ту саму суму. Однак це спрощена точка зору, і Лаффер стверджує, що цей ефект є лише однією частиною рівняння [3].

Другий і більш суттєвий вплив — «економічний» ефект, який діє в протилежному напрямку. Коли податкові ставки знижуються, платники податків зберігають більшу частину своїх доходів, що призводить до зростання споживчих витрат. Оскільки люди витрачають більше грошей, підприємства відчують підвищений попит на їхні товари та послуги. Щоб задовольнити цей попит, компанії часто розширюють діяльність і наймають більше співробітників. Потім ці новонайняті працівники витрачають свій додатковий дохід, ще більше стимулюючи економічне зростання. Це збільшення економічної активності згодом розширює базу оподаткування, і уряд може відшкодувати значну частину доходів, втрачених від початкового зниження податків. З часом це прискорене економічне зростання може навіть компенсувати всі втрачені доходи.

Основна концепція кривої Лаффера полягає в тому, що підвищення податкових ставок від 0% до 100% призведе до збільшення доходів уряду лише до певного моменту, після чого доходи зменшаться. За надзвичайно високих податкових ставок фізичні особи та підприємства мають меншу ймовірність

дотримуватись податкового законодавства, натомість вирішуючи ухилятися від сплати податків. Наприклад, за 100% ставки податку ніхто не захоче працювати чи вести бізнес, знаючи, що всі їхні доходи будуть конфісковані урядом. Таким чином, дохід з часом впаде до нуля. І навпаки, нижча ставка податку може спонукати більше фізичних осіб і підприємств сплачувати податки, включно з тими, хто інакше міг би працювати в тіньовій економіці. Як наслідок, відносно низька ставка податку може генерувати такий самий або навіть більший дохід, ніж значно вища.

Глобальні податки мають прямий і значний вплив на економічний розвиток кожної країни світу. Один із найвпливовіших мислителів сучасної економічної думки Джеймс Робертсон досліджував цю ідею у своїй книзі «Нова економіка розвитку» 1997 року. Робертсон представив кілька ключових концепцій для досягнення глобальної економічної та екологічної рівноваги. Він запропонував, щоб для збереження природних ресурсів і відновлення екологічної рівноваги було введено глобальні податки на використання міжнародних ресурсів, таких як видобуток нафти та великомасштабне океанське рибальство. Крім того, він виступав за податки на діяльність, яка забруднює навколишнє середовище, а також військову діяльність.

За словами Робертсона, ера накопичення національного багатства наближалася до кінця, і настав час для того, що він називав «світовою людською спільнотою». Ця ідея відображає відхід від економічних інтересів окремих націй до більш спільного, глобально орієнтованого підходу. Поняття глобального оподаткування, хоча все ще розвивається, набуло популярності в дискусіях про міжнародну політику, зокрема щодо зміни клімату та екологічної стійкості.

Дивлячись на історію оподаткування, стає зрозуміло, що різні економічні теорії покладалися на різні методи оподаткування для стимулювання економічного розвитку. Розуміючи ці методи, ми можемо краще оцінити, які підходи є найбільш ефективними для сприяння економічному зростанню. Крім

того, ми можемо визначити сфери для вдосконалення та оптимізації, щоб максимізувати вплив оподаткування на економічний розвиток [3].

Пропорційне оподаткування: пропорційний метод оподаткування, також відомий як єдиний податок, передбачає однакову ставку податку для всіх платників податків, незалежно від рівня їхнього доходу. Згідно з цією системою податкові зобов'язання та доходи збільшуються пропорційно, тобто особи з вищими доходами платять більше в абсолютному вираженні, але за тією ж ставкою, що й особи з нижчими доходами. Такий підхід покликаний створити рівність між граничними та середніми податковими ставками. Наприклад, незалежно від того, чи належить людина до нижчого, середнього чи вищого класу, усі вони платять однаковий відсоток від свого доходу у вигляді податків.

Прихильники пропорційного оподаткування стверджують, що цей метод стимулює людей працювати більше і заробляти більше, оскільки вони не караються вищими ставками податків за збільшення своїх доходів. Система єдиного оподаткування базується на теорії про те, що оскільки всі рівні перед законом, податки також мають стягуватися однаково. Він спрощує процес оподаткування, робить його легшим для адміністрування та розуміння, але критики стверджують, що він не адекватно усуває нерівність у доходах. Від заможніших людей не просять віддавати більшу частку свого доходу на суспільні блага та послуги, що може поставити сім'ї з нижчими доходами в не вигідне становище.

Прогресивне оподаткування: Прогресивне оподаткування, з іншого боку, встановлює вищі податкові ставки для заможніших осіб і нижчі ставки для тих, хто має нижчі доходи. Ця система заснована на принципі, що ті, хто заробляє більше, повинні більше робити суспільству. Прогресивні податки часто розглядаються як інструмент для зменшення нерівності доходів, оскільки вони покладають більший тягар на заможних верств населення, одночасно зменшуючи податкове навантаження на бідних.

Оподатковуючи високодохідних осіб за вищою ставкою, прогресивне оподаткування має на меті підвищити купівельну спроможність сімей з

нижчими доходами, перерозподіляючи багатство таким чином, щоб стимулювати економіку. Наприклад, у період з 1936 по 1980 рр. максимальна податкова ставка в США перевищувала 70%. Ця система може допомогти фінансувати державні послуги, такі як освіта та охорона здоров'я, які приносять користь всьому населенню. Проте критики прогресивного оподаткування стверджують, що воно може перешкоджати інвестиціям і заощадженням серед багатих, потенційно знижуючи загальне економічне зростання.

Регресивне оподаткування: регресивна система оподаткування – це така система, у якій податковий тягар більше лягає на бідних, ніж на багатих. У регресивних системах люди з нижчими доходами витрачають більшу частину своїх заробітків на предмети першої необхідності, такі як житло, їжа та транспорт. Коли податки застосовуються рівномірно для всіх рівнів доходу, вони займають більшу частку доходу бідних домогосподарств, що ускладнює для них придбання основних товарів і послуг.

Регресивні податки, такі як податки з продажу, як правило, непропорційно впливають на групи з нижчими доходами, оскільки ці особи витрачають більший відсоток свого доходу на споживання. Хоча регресивні податки легше запровадити, вони можуть посилити економічну нерівність, ускладнюючи малозабезпеченим особам зводити кінці з кінцями.

Оподаткування виконує декілька важливих функцій в економіці, кожна з яких сприяє її ширшому розвитку. Ці функції можна розділити на фіскальну, регулятивну, розподільчу та контрольну категорії, причому регулятивна функція далі підрозділяється на стимулюючу, дестимулюючу та реплікаційну [4].

Фіскальна функція. Основною функцією оподаткування є фіскальна — збір доходів для фінансування державних операцій. Податки забезпечують ресурси, необхідні урядам для надання суспільних благ і послуг, таких як інфраструктура, охорона здоров'я, освіта та національна оборона. Без ефективної податкової системи уряди не зможуть задовольнити потреби своїх громадян або підтримувати інститути, які підтримують економічний розвиток.

Функція регулювання: податки також можна використовувати як інструмент регулювання для впливу на економічну поведінку. Ця функція поділяється на три підкатегорії:

Стимулюючий: податки можна використовувати для заохочення певної поведінки, як-от інвестування у відновлювані джерела енергії або наймання додаткових працівників. Податкові пільги, відрахування та субсидії є прикладами стимулюючої податкової політики, спрямованої на сприяння певній економічній діяльності.

Дестимулюючий: З іншого боку, податки можуть застосовуватися для стримування небажаної поведінки, такої як куріння або забруднення. Наприклад, акцизи на тютюн і алкоголь покликані зменшити споживання цих продуктів.

Відтворення: Ця підфункція зосереджена на підтримці економічного балансу шляхом відтворення ефектів ринкових сил. Це гарантує, що оподаткування не порушує природну рівновагу попиту та пропозиції.

Розподільча функція: Розподільна функція оподаткування пов'язана з перерозподілом багатства в суспільстві. Прогресивні податки, наприклад, мають на меті зменшити нерівність доходів шляхом оподаткування заможних за вищими ставками та використання доходів для фінансування державних послуг, які приносять користь особам із нижчими доходами.

Функція контролю: податки також виконують функцію контролю, допомагаючи уряду контролювати та регулювати економіку. Коригуючи податкові ставки та політику, уряди можуть впливати на інфляцію, рівень зайнятості та загальне економічне зростання. Наприклад, у періоди інфляції уряд може підняти податки, щоб зменшити споживчі витрати та охолодити економіку.

Підсумовуючи, оподаткування відіграє вирішальну роль у формуванні економічного розвитку країни. Кожен підхід пропонує унікальні переваги та виклики, починаючи від аналізу оптимальної податкової ставки за допомогою кривої Лаффера та закінчуючи різними методами оподаткування —

пропорційним, прогресивним і регресивним. Крім того, функції оподаткування, від формування фіскальних надходжень до регулятивної та розподільчої ролі, підкреслюють багатогранний характер податків у сучасній економіці. Оскільки уряди продовжують шукати шляхи оптимізації своїх податкових систем, розуміння цих теорій і методів є важливим для сприяння сталому економічному зростанню.

1.2 Податкова політика та її вплив на економічний розвиток

Ми визначили кілька механізмів, які пов'язують податкові системи з економічним зростанням, наприклад фіскальне регулювання з боку держави, формування валового внутрішнього продукту (ВВП), інвестиційна діяльність, інновації в інвестиціях, бізнес-операції та масштаби тіньова економіка. Ці аспекти ілюструють глибокий вплив, який податкова система має на економічний розвиток країни. Він формує не лише макроекономічне середовище, але й відіграє ключову роль у сприянні інвестиціям, стимулюванні інновацій та підтримці ключових секторів економіки, як уже створених, так і нових [13].

Податкова система діє як потужний інструмент для регулювання економічного зростання, впливаючи на різноманітні фактори, включаючи інноваційні та технологічні можливості країни, якість і кількість інвестицій, бізнес-клімат для великих і малих підприємств, людський капітал і загальний розвиток фінансова та соціально-економічна структура. Розуміння того, як податкова система взаємодіє з цими елементами, має важливе значення для аналізу її ролі в сприянні чи перешкоджанні економічному розвитку.

Враховуючи те, що податкова система є основним фокусом цього дослідження, особливо як фактор економічного зростання, стає вкрай важливим з'ясувати її роль у загальній економічній стратегії країни. Ми маємо визначити, наскільки значущим є поєднання податків, зборів та інших обов'язкових платежів у формуванні державного бюджету та впливі на найважливіші макроекономічні показники. Щоб повністю зрозуміти вплив податкової системи на економічний розвиток, необхідно оцінити, як оподаткування сприяє накопиченню доходів і перерозподілу доходів усередині країни.

Історично оподаткування було визнано ключовим інструментом державного регулювання. Добре задокументований приклад його впливу на економічне зростання можна знайти в податкових реформах, ініційованих Людовиком XIV у Франції. Ці реформи, спрямовані на більш рівномірний

перерозподіл податкового тягаря між різними соціальними класами, допомогли дещо послабити тиск на бідніші верстви суспільства. Встановивши 10% податок на землевласників, лордів, багатих купців і навіть знать, Людовик XIV запровадив прогресивну податкову політику, яка заклала основу для сучасних систем оподаткування. Ця політика не тільки заспокоювала простих людей, але й допомагала фінансувати діяльність держави та економічний розвиток. Французький вчений Жан-Крістіан Петіфілс зазначив, що в цей період значно зросли збори податків. На початку 1600-х років державний бюджет становив близько 40 мільйонів ліврів, але до 1635 року він досяг 208 мільйонів ліврів із подальшим зростанням під час правління Мазаріні. Це демонструє вирішальну роль, яку оподаткування може відігравати в управлінні економікою, безпосередньо впливаючи на державні доходи та суспільний добробут.

Йозеф Шумпетер у своїй праці «Капіталізм, соціалізм і демократія» висвітлює ще один важливий аспект ролі оподаткування в сучасній економіці. З 1914 року податки стали основною частиною витрат домогосподарств і бізнесу. Шумпетер стверджував, що податки є не лише невід'ємною частиною економічного життя, але й суттєвим чинником пояснення повільного економічного зростання в певні періоди. Крім того, збір податків вимагає великого адміністративного апарату, що саме по собі є великими витратами. За словами Шумпетера, однією з основних функцій цього адміністративного апарату є перерозподіл доходів між різними соціальними класами, зокрема через політику оподаткування, яка непропорційно впливає на буржуазію. З цієї точки зору податкова політика слугує механізмом забезпечення справедливості та справедливості у розподілі благ економічного зростання.

Податкова система відіграє фундаментальну роль у формуванні економічних результатів, зокрема через свій вплив на державні доходи та управління економікою. Зараз жодна сучасна держава не може ефективно функціонувати без потужної податкової системи. На податки припадає приблизно 80% усіх державних доходів, що робить їх центральним елементом управління економікою. Перш за все, податки є основним джерелом доходу для

урядів, що дозволяє їм фінансувати основні послуги та інфраструктурні проекти. По-друге, фіскальна політика, яка включає оподаткування, впливає на економічні суб'єкти та підприємства, хоча цей вплив не завжди є прямим — він часто діє через складні системи, які відображають ширшу динаміку економіки.

Важливим питанням, яке виникає в результаті цього аналізу, є загальна роль податкової системи у формуванні економічних умов, зокрема з точки зору її внеску в економічне зростання. Рухаючись вперед, ми повинні визначити основні ролі, які податкові системи відіграють у впливі на економічні результати, як прямо, так і опосередковано. Одним із ключових аспектів для дослідження є непрямий вплив податкової політики на економіку, який може проявлятися через різні форми державного втручання та регулювання.

Одним із найважливіших внесків податкової системи в економічне зростання є її роль як державного інструменту. Спосіб, яким держава адмініструє податки, коригує податкові ставки та розподіляє податкові надходження має пряме відношення до економічної діяльності. Оскільки більшість державних бюджетів складається з податкових надходжень, оподаткування є основним механізмом, за допомогою якого уряди впливають на економічне життя. За допомогою податкової політики уряди можуть регулювати пропозицію грошей, змінювати податкові структури, запроваджувати або змінювати податкові субсидії та знижки, а також розширювати чи обмежувати сферу оподаткованої діяльності [17].

Податки збираються з різних джерел, включаючи податок на доходи фізичних осіб і корпорацій, а також податки на товари та послуги. Дохід, отриманий від цих податків, потім реінвестується в економіку, часто для цілей розвитку. Те, як будується податкова політика, може мати глибокий вплив на те, як розподіляються ресурси як на адміністративному, так і на політичному рівнях, що зрештою впливає на ефективність і справедливість податкової системи. Дослідники припускають, що побудова справедливої та ефективною системи оподаткування є одним із способів забезпечити використання ресурсів,

отриманих завдяки оподаткуванню, для підтримки ширших цілей економічного зростання та соціальної справедливості.

При розгляді того, як оподаткування впливає на економічний розвиток, надзвичайно важливо вивчити різні функції оподаткування. Оподаткування служить кільком ключовим цілям в економіці, включаючи фіскальну, регулятивну, розподільчу та контрольну функції. Регуляторна функція, зокрема, поділяється на три підфункції: стимулюючу, дестимулюючу та реплікаційну. Ці функції разом сприяють загальному впливу податкової системи на економіку.

Фіскальна функція оподаткування є, мабуть, найбільш очевидною, оскільки вона безпосередньо пов'язана з формуванням доходів для уряду. Податки забезпечують фінансові ресурси, необхідні урядам для роботи, фінансування державних послуг та інвестування в інфраструктурні проекти. Без надійного джерела податкових надходжень уряди не зможуть утримувати установи та служби, необхідні для економічної стабільності та зростання.

Регулююча функція оподаткування дозволяє урядам впливати на економічну поведінку за допомогою податкової політики. Наприклад, пропонуючи податкові кредити або відрахування для певних видів діяльності, таких як інвестиції у відновлювані джерела енергії чи наймання додаткових працівників, уряди можуть стимулювати поведінку, яка сприяє економічному розвитку. Подібним чином, встановлюючи податки на шкідливу діяльність, таку як забруднення або надмірне споживання ресурсів, уряди можуть перешкоджати поведінці, яка завдає шкоди навколишньому середовищу чи суспільству.

Розподільна функція оподаткування зосереджена на перерозподілі багатства в економіці. Прогресивні податкові системи, які оподатковують осіб з вищими доходами за вищими ставками, розроблені для зменшення нерівності доходів шляхом перерозподілу багатства від заможних до менш заможних. Такий перерозподіл допомагає гарантувати, що всі члени суспільства

отримають вигоду від економічного зростання і що прірва між багатими та бідними не збільшуватиметься надмірно.

Нарешті, контрольна функція оподаткування дозволяє урядам контролювати та регулювати економічну діяльність. Корируючи податкові ставки та структури, уряди можуть впливати на інфляцію, рівень зайнятості та загальне економічне зростання. Наприклад, у періоди економічної інфляції уряд може підняти податки, щоб зменшити споживчі витрати та уповільнити перегрів економіки.

Оподаткування відіграє вирішальну роль у формуванні економічного ландшафту будь-якої країни. Кошти, зібрані через податки, утворюють скарбницю, з якої уряди фінансують широкий спектр заходів, необхідних як для суспільного добробуту, так і для економічного зростання. Зокрема, податкові надходження дозволяють урядам виконувати такі функції:

Податки забезпечують капітал, який уряд використовує для підтримки бізнесу через гранти, субсидії чи інвестиції в інфраструктуру, що опосередковано приносить користь підприємствам різного розміру.

Фінансування державних програм: податкові надходження є життєво важливими для підтримки державних програм, таких як пенсійне забезпечення, охорона здоров'я, освіта та соціальні послуги, усі вони мають вирішальне значення для сприяння стабільному суспільству та робочій силі.

Національна оборона: Уряди використовують податкові надходження для фінансування військової діяльності, забезпечення безпеки національних кордонів і підтримки стабільності, що є важливим для економічного розвитку.

Підтримка судової, законодавчої та адміністративної гілок влади. Функціонування державних установ має вирішальне значення для підтримання законності та порядку, забезпечення виконання контрактів і створення рамок, у яких може процвітати економічна діяльність [1].

Надання позик іншим державам: у часи потреби податкові надходження дозволяють урядам надавати фінансову допомогу іншим країнам, що також може покращити дипломатичні та економічні відносини в усьому світі.

Ключовим показником економічного зростання є валовий внутрішній продукт (ВВП). Оподаткування відіграє значну роль у формуванні ВВП, впливаючи на індивідуальних підприємців та бізнес. Коли податки високі, у підприємців залишається менше наявного капіталу, що обмежує їхню здатність реінвестувати у свій бізнес. Це зменшення доступних коштів може призвести до зменшення можливостей працевлаштування та зниження рівня економічної активності [13].

Вищі податкові ставки означають, що більша частина доходу підприємця перенаправляється до уряду. Це може перешкодити потенційним підприємцям відкривати новий бізнес, оскільки вони можуть вважати, що податковий тягар значно зменшить їхні прибутки. Альтернативні витрати на ведення бізнесу стають занадто високими, особливо в середовищах, де податки сприймаються як каральні, а не як підтримка зростання.

Структура податкової системи безпосередньо впливає на ВВП країни. Оподаткування впливає на ключові фактори, такі як кількість відпрацьованих годин у виробничому секторі та продуктивність праці, обидва з яких є невід'ємною частиною економічного результату. Наприклад, податки на працю можуть зменшити стимули для окремих осіб працювати довше або шукати додаткову роботу, таким чином впливаючи на загальний вклад праці в економіку. Крім того, якщо податки структуровані таким чином, що перешкоджають інвестиціям в освіту чи розвиток навичок, у результаті може погіршитися продуктивність праці.

Складність оцінки загального впливу оподаткування на ВВП виникає через складність самої податкової системи. Зміни єдиного податку можуть вплинути на кілька аспектів економічного зростання одночасно. Наприклад, зниження податку на прибуток може підвищити зайнятість, але це також може зменшити стимули для людей здобувати вищу освіту, що в кінцевому підсумку вплине на продуктивність. Крім того, податкові реформи часто передбачають численні зміни різних податкових інструментів, які можуть або доповнювати, або протидіяти один одному. Взаємодія між податковою політикою та іншими

регуляторними рамками, такими як закони про мінімальну заробітну плату, може ще більше ускладнити аналіз податкового впливу на економічне зростання.

Інвестиції, як внутрішні, так і зовнішні, є ще одним важливим компонентом економічного зростання, на який сильно впливає оподаткування. Добре продумана система оподаткування може стимулювати інвестиції, пропонуючи такі стимули, як податкові пільги або звільнення для певних типів інвестицій. Іноземні інвестиції, зокрема, можна заохочувати через часткове або повне звільнення від податків іноземних компаній, які вирішили інвестувати в країні. Практично всі уряди прагнуть збільшити прямі іноземні інвестиції (ПІІ), оскільки вони приносять новий капітал, створюють робочі місця, запроваджують передові технології та сприяють загальному економічному розвитку.

Іноземні інвестиції можуть бути особливо корисними, оскільки вони не лише створюють робочі місця, а й сприяють передачі знань і технологічному прогресу. Коли іноземні компанії виходять на ринок, вони часто приносять із собою нові технології та методи управління, які можуть бути використані вітчизняними фірмами. У свою чергу, це може підвищити продуктивність та інновації в цілих секторах економіки. Уряд отримує вигоду від цього процесу через оподаткування заробітної плати, прибутку та майна, що належить іноземним компаніям, що ще більше збільшує національні доходи [5].

Внутрішні інвестиції, особливо в основний капітал, також мають вирішальне значення для довгострокового економічного розвитку. На рішення компаній інвестувати в інфраструктуру, обладнання та інші капітальні активи впливає податкова політика в місці. Наприклад, уряди, які спрямовують податкові надходження на розвиток транспортних систем, енергетичних мереж і комунікаційних мереж, можуть значно підвищити продуктивність приватних внутрішніх інвестицій. Таким чином, стратегічне використання податкових надходжень може підвищити загальну ефективність і конкурентоспроможність вітчизняної економіки.

Інновації часто розглядаються як двигун економічного зростання, який рухає прогрес через створення нових продуктів, послуг і технологій. Однак інновації є крихким процесом, який можна або заохочувати, або придушувати податковою політикою. Високі податкові зобов'язання можуть стримувати компанії від інвестування в дослідження та розробки (НДДКР), оскільки витрати на інновації можуть перевищувати потенційні вигоди. З іншого боку, цільові податкові стимули, такі як податкові пільги на НДДКР або знижені податкові ставки для інноваційних проектів, можуть спонукати бізнес ризикувати та інвестувати в нові технології [24].

Уряди повинні визнати делікатний зв'язок між оподаткуванням та інноваціями. Якщо податкова політика спрямована на сприяння інноваціям, вона може призвести до значних економічних вигод. Належна система оподаткування має залучати інвестиції в дослідження та розробки та стимулювати корпорації шукати інноваційні рішення. Наприклад, уряди можуть знизити ставки корпоративного податку для підприємств, які займаються високотехнологічними галузями, або запропонувати податкові відрахування для витрат, пов'язаних із розробкою нових продуктів. Ці стимули можуть створити сприятливе середовище для інновацій, що зрештою стимулює економічне зростання.

Важливо відзначити, що інновації не обмежуються технологічними досягненнями. Інновації в бізнес-моделях, виробничих процесах і наданні послуг також можуть значно сприяти економічному зростанню. Добре структурована система оподаткування, яка заохочує всі форми інновацій, може призвести до розвитку нових ринків, підвищення продуктивності та покращення глобальної конкурентоспроможності.

Податкова система також відіграє важливу роль у стимулюванні підприємницької діяльності. Підприємництво є ключовим рушієм економічного зростання, оскільки воно веде до створення нових підприємств, продуктів і послуг, що сприяє створенню робочих місць і економічній диверсифікації. Податки на доходи фізичних осіб, податки на приріст капіталу та податки на

заробітну плату мають безпосередній вплив на підприємців і рішення, які вони приймають щодо відкриття чи розширення бізнесу.

Високі ставки податку на особистий дохід або приріст капіталу можуть відштовхнути людей від участі в підприємницькій діяльності, оскільки потенційні прибутки можуть не виправдовувати пов'язані з цим ризики. І навпаки, податкові пільги, спрямовані на малий бізнес і стартапи, можуть стимулювати підприємницьку діяльність шляхом зниження вартості входу на ринок. Наприклад, деякі уряди пропонують податкові пільги для нових підприємств протягом перших кількох років роботи, що дозволяє їм реінвестувати прибуток у розвиток, а не сплачувати значні податки.

Крім того, зменшення податків на заробітну плату може полегшити малим підприємствам наймання нових працівників, таким чином сприяючи створенню робочих місць. Коли підприємства можуть дозволити собі найняти більше працівників, вони сприяють зменшенню безробіття та підвищенню загальної економічної активності. Таким чином податкова система може слугувати каталізатором підприємництва, допомагаючи виховати наступне покоління лідерів бізнесу та інноваторів.

Оподаткування – це багатогранний інструмент, який впливає майже на всі аспекти економічного життя. Податкова система є невід'ємною частиною формування напрямку економічного зростання, починаючи від впливу на ВВП і закінчуючи заохоченням інвестицій та інноваціями. Ретельно розробляючи податкову політику, яка врівноважує отримання доходів із стимулами для продуктивної діяльності, уряди можуть створити середовище, яке сприяє сталому розвитку [23].

Інвестиції, інновації та підприємництво є ключовими стовпами економічного зростання, і кожен з них знаходиться під впливом податкової системи. Через податкові стимули для іноземних інвестицій, підтримку інноваційних проектів або зменшення бар'єрів для нових підприємств, оподаткування має потенціал для стимулювання економічного прогресу. Однак

погано розроблена податкова політика може мати протилежний ефект, стримуючи зростання, перешкоджаючи інвестиціям та інноваціям.

Зрештою, завдання для урядів полягає у створенні податкової системи, яка була б справедливою, ефективною та сприяла зростанню. Розуміючи складні взаємозв'язки між оподаткуванням та економічним розвитком, політики можуть розробити податкові системи, які підтримують як негайні фінансові потреби, так і довгострокове процвітання. Добре структурована система оподаткування не лише забезпечує ефективний збір доходів, але й відіграє вирішальну роль у створенні середовища, у якому бізнес може процвітати, інновації можуть процвітати та економічне зростання може бути стійким.

1.3 Типи податкових систем та їх особливості

Податкові системи варіюються в різних країнах, кожна з яких має свої особливості, що відображають економічну та соціальну політику держави.

Прогресивна податкова система широко застосовується в країнах, таких як Швеція та Данія, де ставка податку на доходи фізичних осіб зростає з підвищенням доходу. Ці країни відомі своєю сильною соціальною політикою, що дозволяє фінансувати безкоштовну освіту та медичне обслуговування. Наприклад, у Швеції максимальна ставка податку на доходи може досягати понад 60% [28].

На противагу цьому, регресивна податкова система може бути знайдена в США, де федеральні податки на доходи є прогресивними, але деякі штати та місцевості застосовують регресивні податки, такі як податки на продаж, які пропорційно більше навантажують бідні верстви населення. Це може створювати значну фінансову навантаження на людей з низькими доходами.

Пропорційна податкова система, яка передбачає однакову ставку для всіх, практикується в деяких країнах, наприклад, у Румунії. Тут встановлена фіксована ставка податку на доходи фізичних осіб у 10%. Це спрощує

адміністрування податків, проте може призводити до зростання нерівності, оскільки багатші люди сплачують менше в абсолютному вираженні.

Країни з низькими податковими ставками, такі як Ірландія, приваблюють міжнародні компанії завдяки своїм вигідним умовам оподаткування. Ставка корпоративного податку в Ірландії становить 12,5%, що стимулює інвестиції та економічний розвиток, але також викликає критику за можливе ухилення від податків з боку великих корпорацій.

На відміну від цього, Норвегія з високими податковими ставками (до 47% на доходи фізичних осіб) використовує ці ресурси для фінансування широких соціальних програм і інфраструктури. Це забезпечує високий рівень життя, проте може зменшувати мотивацію для інвестування.

Таблиця 1.2

Порівняння прямих та непрямих податків

Критерій	Прямі податки	Непрямі податки
Сплата в держ. бюджет	Відбувається безпосередньо, платник сам сплачує податок у бюджет.	Сплачується через продавця товарів або послуг, який виступає посередником.
Об'єкт оподаткування	Доходи фізичних та юридичних осіб, майно (рухоме та нерухоме), активи.	Товари та послуги, що споживаються або реалізуються.
З чого складається податок	Розраховується на основі доходу або вартості майна платника податку.	Вираховується з вартості товарів чи послуг.
Прозорість	Прозорий: сума податку відома заздалегідь і легко визначається.	Непрозорий: споживач може не знати точної суми податку (наприклад, ПДВ).
Складність підрахунку	Складний процес підрахунку: потребує документальної бази та точних розрахунків.	Простий: податок визначається як частка від вартості товарів чи послуг.
Приклад податків	Прибутковий податок, податок на майно, корпоративний податок, податок на спадщину.	ПДВ, акцизний збір, мито, податок на продаж товарів.
Основа для розрахунку	Річний дохід, розмір активів, вартість нерухомості або іншого майна.	Вартість товару або послуги на момент продажу.
Частота сплати	Зазвичай сплачується періодично (щорічно або щоквартально).	Сплачується при кожній покупці або транзакції.
Ефект на доходи населення	Впливає на дохідні можливості платника податку безпосередньо.	Впливає на кінцеву ціну товарів і послуг, зменшуючи купівельну спроможність.

Джерело: складено автором на основі [8].

Податки на споживання, такі як ПДВ, є важливими в багатьох країнах. Наприклад, у Німеччині ставка ПДВ становить 19%. Це забезпечує стабільний потік доходів до державного бюджету, але може бути непропорційним навантаженням на бідніші верстви населення, оскільки вони витрачають більшу частину свого доходу на товари і послуги [14].

Крім того, деякі країни, як-от Франція, мають складну систему податкових пільг, що спрямовані на підтримку конкретних секторів економіки, таких як сільське господарство чи технологічні стартапи. Ці пільги можуть стимулювати інвестиції, але також ускладнюють адміністрування податків і створюють можливості для зловживань.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА РІЗНІ СЕКТОРИ ЕКОНОМІКИ

2.1 Аналіз податкового навантаження та розвиток та стан економіки України

У 2024 році економіка України демонструє певні ознаки відновлення після складних років, пов'язаних із війною та її наслідками. За прогнозами, реальний валовий внутрішній продукт (ВВП) зросте на 4,6% за даними уряду, а Національний банк України (НБУ) оцінює зростання в межах 3,6% до 3,7%

В 2023 році реальний ВВП України виріс на 5% після значного падіння на 28,8% у 2022 році. Важливим фактором, що вплинув на позитивну динаміку, стало відновлення сільського господарства завдяки сприятливим погодним умовам, що сприяли рекордним врожаюм.

У 2024 році очікується значне зростання інвестицій – на 29,6%, що пов'язано з акцентом на відновлення зруйнованої інфраструктури та зміцнення оборонно-промислового комплексу [31].

Питома вага валового нагромадження основного капіталу у ВВП зростає до 17,1%, що свідчить про акцент на інвестиціях у відновлення, зокрема збереження військових дій і їх можливий вплив на економіку, зокрема на врожайність сільськогосподарських культур. За словами НБУ, зменшення безпекових ризиків та покращення ділових очікувань можуть позитивно вплинути на економічну ситуацію в наступні роки.

Таким чином, в цілому 2024 рік обіцяє бути роком поступового відновлення для української економіки, з акцентом на інвестиції та покращення умов для ведення бізнесу.

Номінальний ВВП України з 2012 по 2023 рік демонструє загальний тренд до зростання, хоча й з суттєвими коливаннями, зумовленими економічними та політичними факторами.

2012 рік: Номінальний ВВП становив 1,408,889 млн грн.

2023 рік: Номінальний ВВП виріс до 6,537,825 млн грн.

Зростання за цей період становить приблизно 363%, що свідчить про істотне збільшення економічної активності в гривнях. Проте це зростання не завжди є позитивним, оскільки воно може бути зумовлене інфляційними процесами.

Реальний ВВП, коригований на інфляцію, також показує цікаві тренди:

– 2012 рік: Реальний ВВП становив 1,304,064 млн грн.

– 2023 рік: Реальний ВВП збільшився до 5,518,062 млн грн.

Зростання реального ВВП за цей період становить приблизно 323%. Це свідчить про те, що економіка країни справлялася з викликами, проте темпи зростання значно сповільнилися, особливо після 2014 року. [20]

Розглянемо відсоткові зміни номінального ВВП між роками:

– 2012-2013: Зростання на 4.3% (1,454,931 млн грн – 1,408,889 млн грн).

– 2013-2014: Зростання на 7.8%.

– 2014-2015: Зростання на 26.6%.

– 2015-2016: Зростання на 12.5%.

– 2016-2017: Зростання на 27.5%.

– 2017-2018: Зростання на 25.7%.

– 2018-2019: Зростання на 15.6%.

– 2019-2020: Зростання на 10.1%.

– 2020-2021: Зростання на 30.3%.

– 2021-2022: Падіння на 4.7%.

– 2022-2023: Зростання на 25.8%.

Ці дані свідчать про те, що попри зростання номінального ВВП у 2015 і 2016 роках, реальна економіка продовжувала відчувати тиск через інфляцію.

Відсоткові зміни реального ВВП демонструють більшу волатильність:

- 2012-2013: Зростання на 8.2%.
- 2013-2014: Зниження на 3.0%.
- 2014-2015: Зниження на 18.8%.
- 2015-2016: Нульове зростання.
- 2016-2017: Зростання на 70.8%.
- 2017-2018: Зростання на 26.4%.
- 2018-2019: Зростання на 19.0%.
- 2019-2020: Зниження на 2.3%.
- 2020-2021: Зростання на 14.3%.
- 2021-2022: Зниження на 11.6%.
- 2022-2023: Зростання на 42.5%.

Таблиця 2.2

Таблиця з даними про номінальний валовий внутрішній продукт (ВВП) України з 2016 по 2023 рік:

Рік	Номінальний ВВП (млн. грн.)	Номінальний ВВП (млн. дол. США)
2016	2383182	93270
2017	2982920	112154
2018	3558706	130832
2019	3974564	153781
2020	4194102	155582
2021	5459574	199770
2022	5191012	193899
2023	6537825	226041

Джерело: складено автором за [11]

Різниця між номінальним і реальним ВВП вказує на вплив інфляції на економіку. За 2012-2023 роки, різниця коливалася наступним чином:

- 2012: -104,825 млн грн (номінальний ВВП вищий за реальний).
- 2014: -201,605 млн грн.

- 2015: -549,168 млн грн.
- 2021: -1,095,094 млн грн, що є максимальним значенням.

Збільшення цієї різниці у 2021 році свідчить про серйозну інфляцію, яка перевищила зростання реального ВВП. З 2022 року різниця знову зменшується, але залишається негативною.

ВВП на душу населення є важливим показником, що відображає рівень економічного добробуту громадян:

- 2002: 4,681.9 грн.
- 2012: 30,912.5 грн.
- 2022: 126,152.3 грн.
- 2023: 158,034.5 грн (оцінка на основі номінального ВВП 6,537,825 млн грн / 41,309 тис. осіб).

Таблиця 2.3

Дані про валовий внутрішній продукт (ВВП) України з 2014 по 2022 рік,
включаючи інформацію про населення

Рік	ВВП (грн.)	ВВП (дол. США)	Населення (тис.)
2014	35834.0	3104.7	43722
2015	46210.2	2124.7	42836
2016	55853.5	2187.7	42668
2017	70224.3	2638.3	42477
2018	84192.0	3096.6	42269
2019	94589.8	3661.5	42019
2020	100432.5	3751.7	41760
2021	131907.2	4827.8	41309
2022	126152.3	4576.0	41149

Джерело: складено автором за [11]

За даними, наведеними у таблицях, номінальний ВВП України протягом 2012–2023 років демонструє загалом зростаючу тенденцію. У 2012 році

номінальний ВВП становив 1,408,889 млн грн, а до 2023 року виріс до 6,537,825 млн грн. Це свідчить про значне зростання економіки в номінальних величинах, що може бути частково зумовлено інфляційними процесами.

Однак реальний ВВП, який коригується з урахуванням інфляції, не демонструє такої стабільності. У 2012 році реальний ВВП складав 1,304,064 млн грн, а у 2023 році – 5,518,062 млн грн. Протягом цього періоду можна спостерігати періоди значного падіння реального ВВП, зокрема у 2015 році, коли він знизився до 1,430,290 млн грн, що на 27,7% менше, ніж у 2014 році.

Аналіз різниці між номінальним та реальним ВВП дає змогу оцінити вплив інфляції на економіку. У 2014 році різниця досягла рекордних 201,605 млн грн, що свідчить про серйозні економічні труднощі, які переживала країна в умовах політичної нестабільності та збройного конфлікту на сході України [31].

У 2015 році ситуація загострилася, і різниця між номінальним і реальним ВВП становила 549,168 млн грн. Це свідчить про те, що зростання номінального ВВП не відображало реальної економічної активності, а скоріше було наслідком інфляційних процесів. Проте з 2016 року до 2019 року реальний ВВП стабілізувався і почав демонструвати повільне зростання, що свідчить про поступове відновлення економіки.

Політична ситуація в Україні з 2014 року значно вплинула на економіку країни. Конфлікт на сході країни та анексія Криму негативно позначилися на інвестиціях, бізнес-кліматі та загальному економічному розвитку. Відповідно до даних, падіння реального ВВП у 2015 році було викликане не лише внутрішніми проблемами, але й зовнішніми факторами, такими як зменшення експорту та припинення фінансування з боку міжнародних партнерів.

Одним з основних чинників, що вплинули на різницю між номінальним і реальним ВВП, була інфляція. У 2014 році, в умовах політичної нестабільності, інфляція в Україні зростає до рекордних рівнів, що призвело до значної девальвації гривні. У 2015 році, незважаючи на відновлення номінального ВВП, реальний ВВП не зміг показати позитивні результати через високу інфляцію.

У 2016–2019 роках Україна розпочала ряд економічних реформ, спрямованих на стабілізацію економіки та покращення бізнес-клімату. Це включало зусилля щодо зменшення корупції, поліпшення правового середовища для ведення бізнесу та залучення іноземних інвестицій. Як результат, реальний ВВП почав зростати, а економіка демонструвала ознаки відновлення.

Таблиця 2.4

Доходи державного бюджету України за статтями доходів в 2024 р.

на 1.08.2024	Код бюджетної класифікації	Доходи	
Усього		1486673,2	100.00%
Податкові надходження	10000000	913503,1	61.45%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	11000000	327644,3	22.04%
Податок на доходи фізичних осіб	11010000	174610,1	11.75%
Податок на прибуток підприємств	11020000	153034,2	10.29%
Рентная плата та плата за використання інших природних ресурсів	13000000	30488,6	2.05%
Внутрішні податки на товари та послуги	14000000	525296,0	35.33%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	14020000	53618,8	3.61%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	14030000	56048,5	3.77%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	15000000	27787,9	1.87%
Інші податки та збори	19000000	2286,2	0.15%
Неподаткові надходження	20000000	516882,6	34.77%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	21000000	112238,7	7.55%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	22000000	8709,8	0.59%
Інші неподаткові надходження	24000000	35086,3	2.36%
Власні надходження бюджетних установ	25000000	360847,9	24.27%
Доходи від операцій з капіталом	30000000	76,5	0.01%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	42000000	40938,6	2.75%
Цільові фонди	50000000	399,9	0.03%
Офіційні трансферти	40000000	14872,6	1.00%

Джерело: складено автором за [6]

На основі наданих даних про податкове навантаження на економіку України станом на 1 серпня 2024 року, можна провести детальний аналіз, який висвітлює структуру бюджетних надходжень та підкреслює значення різних видів податків у фінансуванні державних витрат.

Загальна сума доходів бюджету України становить 1,486,673.2 млн грн, із яких 913,503.1 млн грн або 61.45% формують податкові надходження. Цей показник демонструє високу залежність українського бюджету від податків, що є типовим для багатьох країн. Склад податкових надходжень, зокрема, включає податки на доходи, прибуток і збільшення ринкової вартості, які становлять 327,644.3 млн грн, або 22.04% від загальних доходів.

Серед основних компонентів цієї категорії варто виділити податок на доходи фізичних осіб, який приніс 174,610.1 млн грн (11.75% від загальних доходів), а також податок на прибуток підприємств, який забезпечив 153,034.2 млн грн (10.29%). Ці дані вказують на значний внесок приватних осіб та підприємств у формування державного бюджету, а також на важливість податкової системи для економіки країни.

Внутрішні податки на товари та послуги є ще однією ключовою категорією, що складає 525,296.0 млн грн, або 35.33% від загальних доходів. У цій категорії варто виділити податок на додану вартість (ПДВ), який, зокрема, з імпортованих товарів приніс 262,313.1 млн грн (17.64%) і з вітчизняних товарів — 153,315.6 млн грн (10.31%). Також слід звернути увагу на акцизний податок: з вироблених в Україні підакцизних товарів він забезпечив 53,618.8 млн грн (3.61%), а з ввезених — 56,048.5 млн грн (3.77%). Загалом, податкове навантаження від споживчих податків є суттєвим елементом, що підтримує стабільність бюджетних надходжень.

Незважаючи на те, що податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції складають лише 27,787.9 млн грн (1.87% від загальних доходів), цей показник свідчить про важливість зовнішньоекономічної діяльності для бюджету України, хоча його частка в загальному обсязі доходів залишається

досить незначною. Це може бути наслідком певних обмежень, з якими стикається країна, таких як торговельні бар'єри або зміни в глобальних ринках.

Окрім податкових надходжень, важливою складовою бюджету є неподаткові доходи, які склали 516,882.6 млн грн (34.77% від загальних доходів). Ця категорія включає доходи від власності та підприємницької діяльності (112,238.7 млн грн, 7.55%) та адміністративні збори (8,709.8 млн грн, 0.59%). Незважаючи на те, що неподаткові надходження вносять істотний вклад у фінансування бюджету, їх частка все ж залишається меншою в порівнянні з податковими надходженнями. Це підкреслює потребу в подальшій диверсифікації джерел доходів держави.

Отже, аналіз податкового навантаження в Україні показує, що основними джерелами фінансування державного бюджету залишаються податки на доходи фізичних осіб, прибуток підприємств та податки на товари та послуги. Висока частка податкових надходжень у загальних доходах свідчить про важливість стабільної податкової системи для забезпечення економічного зростання. Проте, потреба в реформуванні податкової політики, вдосконаленні механізмів збору податків і розвитку альтернативних джерел доходів стає все більш актуальною.

Загалом, податкове навантаження в Україні на 1 серпня 2024 року демонструє, як важливо знайти баланс між ефективним збором податків та підтримкою економічного зростання, що є особливо критичним в умовах змінної економічної ситуації.

Податкова система в державі є вирішальним чинником соціально-економічного розвитку. Завдяки ефективній податковій політиці уряд може або стимулювати економічне зростання, або перешкоджати йому, оптимізуючи податковий тягар на економіку. Відповідна система оподаткування може сприяти створенню сприятливого ринкового середовища, пом'якшити тіньову економічну діяльність і сприяти зростанню ключових секторів економіки. Загальновідомо, що існування податкового тягара за своєю суттю не завдає шкоди економіці, оскільки податки є універсальним аспектом управління в

уському світі. Однак цей тягар має бути розумним, справедливим і ефективним для сприяння економічному розвитку.

Отже, податкова політика має бути спрямована на досягнення подвійної мети: по-перше, виконання фіскальних обов'язків, пов'язаних з оподаткуванням, по-друге, заохочення підприємницької діяльності, залучення як внутрішніх, так і іноземних інвестицій, підвищення конкурентоспроможності національних підприємств на світових ринках. Поточна система оподаткування в Україні містить елементи, що походять від системи оподаткування розвинених країн. Проте виклики перехідної економіки, ринкові реформи, що тривають, і значні соціальні зобов'язання держави призвели до податкової системи, яка в першу чергу зосереджена на фіскальних потребах.

При розгляді організації процесу оподаткування в Україні стає очевидним, що незважаючи на скорочення кількості податків, залишається значний податковий тягар. Цей тягар має тенденцію віддавати пріоритет негайним вимогам держави без урахування довгострокових економічних наслідків для підприємств, окремих осіб та економіки в цілому. Ці фактори значною мірою впливають на проблеми, пов'язані зі збором податків, регулюванням і стимулюванням економічного зростання, що робить важливим уважніше вивчення податкового тягара та пошук шляхів оптимізації оподаткування.

Податки є одним із основних механізмів, за допомогою яких держава втручається в соціально-економічні питання. Вони є життєво важливими для економічного розвитку країни, виступаючи основним джерелом надходжень до державного бюджету. Основні питання, що впливають на податкову систему, як зазначено в програмах економічних реформ, включають:

- Значні часові та фінансові ресурси, які підприємства витрачають на податковий облік і платежі.
- Неefективна та надто дорога система адміністрування податків як для держави, так і для бізнесу, яка не забезпечує повного фінансування

державного бюджету, водночас подолаючи тіньову економіку та зберігаючи баланс між правами податківців та платників податків.

– Нестабільність та непередбачуваність податкової системи, що підвищує податкові ризики для бізнесу та обмежує можливості середньо- та довгострокового планування.

– Високий рівень ухилення від сплати податків, що призводить до нерівномірного податкового тягара для компаній різного розміру та секторів.

– Нездатність податкової системи ефективно подолати соціальну нерівність.

Податковий тягар особливо піддається аналізу, оскільки його зміни можна швидко оцінити та відстежити. Цей показник дає змогу чіткіше зрозуміти, як податкова політика впливає на економічні показники та соціальну справедливість, тим самим підкреслюючи потребу в добре структурованій системі оподаткування, яка сприяє зростанню, одночасно забезпечуючи справедливість і підзвітність у зборі податків.

Таблиця 2.6

Дані про податкове навантаження України на період з 2019 по 2023 рік

Показники	2019	2020	2021	2022	2023
Рівень бюджетного податкового навантаження (%)	24,33	23,46	25,6	27,3	31,8
Зокрема, з податку на доходи фізичних осіб (%)	4,96	4,8	5,1	5,8	7,0
З податку на прибуток підприємств (%)	3,78	2,57	2,0	2,5	2,8
З податку на додану вартість (%)	8,82	8,87	7,42	8,77	8,00
Податкове навантаження на працю (%)	11,47	10,59	8,6	4,7	5,5
Рівень загального податкового навантаження (%)	35,8	34,05	34,06	36,6	35,4

Джерело: складено автором за [6]

Зменшення податкового тягара може суттєво підвищити ділову активність, що зрештою призведе до збільшення податкових надходжень до

державних бюджетів. Такі реформи могли б допомогти вивести українську економіку з тіньового сектору та сприяти створенню більш привабливого інвестиційного середовища. У цьому покращеному ландшафті ми б не просто чекали інвестицій; натомість іноземні інвестори будуть активно шукати можливості для вливання капіталу в нашу економіку. Досягнення нижчого податкового навантаження може передбачати декілька стратегій, зокрема зниження податкових ставок, розширення податкових пільг для суб'єктів господарювання, зменшення бюджетних і державних соціальних видатків, сприяння сприятливому інвестиційному клімату.

Ці дії можуть призвести до збільшення інвестицій у підприємницьку діяльність, що призведе до розширення масштабів діяльності та збільшення корпоративного доходу. Зростання прибутку від бізнесу, ймовірно, позитивно вплине на валовий внутрішній продукт (ВВП), одночасно зменшуючи загальний податковий тягар.

Щоб збільшити податкові надходження до бюджету України, уряд повинен утриматися від підвищення податкових ставок, оскільки таке збільшення може підштовхнути підприємців до ухилення від сплати податків. Натомість уряд має зробити пріоритетним збільшення податкових пільг для суб'єктів підприємницької діяльності, тим самим заохочуючи дотримання законодавства серед українських підприємців. Податкові надходження мають зумовлюватися не підвищенням податкових ставок, а розширенням бази платників податків.

Оригінальність цих висновків підкреслює нагальну потребу в ефективній податковій політиці, особливо в умовах поточних євроінтеграційних процесів. Вивчення гармонізації є життєво важливим шляхом для просування податкової політики України у відповідність зі стандартами Європейського Союзу, особливо враховуючи, що країна взяла на себе зобов'язання прагнути європейської інтеграції. Ці зусилля не тільки підкреслюють важливість адаптації до норм ЄС, але й підкреслюють потенційні економічні вигоди, які може принести така гармонізація.

Аналіз податкового навантаження в Україні та країнах ЄС у період з 2019 по 2023 рік виявляє суттєві зміни у податковій політиці та її вплив на економічні показники. Податкове навантаження є важливим індикатором, що відображає, як система оподаткування впливає на економіку. У міжнародній практиці його часто вимірюють як співвідношення фактичних податкових надходжень до зведеного державного бюджету відносно валового внутрішнього продукту (ВВП). Це співвідношення допомагає зрозуміти вплив податкової політики на соціальну справедливість і економічний розвиток.

Дані про податкове навантаження в Україні за період з 2019 по 2023 рік демонструють зростання рівня бюджетного податкового навантаження з 24,33% у 2019 році до 31,8% у 2023 році. Це свідчить про поступове збільшення податкових зобов'язань, яке може бути зумовлене необхідністю фінансування державних витрат та соціальних програм. Зокрема, податок на доходи фізичних осіб зріс з 4,96% у 2019 році до 7,0% у 2023 році. Цей показник свідчить про підвищення навантаження на працю та соціальні зобов'язання, які потребують фінансування. Податок на прибуток підприємств у 2020 році знизився до 2,57%, але у 2021-2023 роках показник зріс, досягнувши 2,8%. Це вказує на те, що податкове навантаження на підприємства залишалося відносно стабільним, проте не стимулювало інвестиційну активність у необхідній мірі.

Податок на додану вартість (ПДВ) за цей період коливався в межах 7,42%-8,87%, що свідчить про стабільність у зборі цього податку, важливого джерела доходів для бюджету. Загальне податкове навантаження залишалося в межах 34-36%, з найвищим показником у 2022 році — 36,6%. Це підкреслює потребу в оптимізації податкової системи, оскільки надмірне податкове навантаження може призводити до ухилення від сплати податків і зменшення інвестиційної активності.

Крім того, порівнюючи податкове навантаження в Україні з даними країн ЄС, видно, що в Україні податкове навантаження нижче, ніж у деяких країнах, таких як Бельгія (45,6% у 2019 році) та Данія (46,3% у 2019 році). Однак податкове навантаження в Україні за вказаний період поступово зростало, що

може свідчити про поступове наближення до європейських стандартів. Наприклад, в Австрії та Німеччині податкове навантаження залишалось стабільним, коливаючись у межах 38-43%, що свідчить про добре структуровану податкову систему, яка забезпечує стабільність та прозорість. У той же час Болгарія та Румунія демонструють нижчі показники податкового навантаження, в середньому близько 28-29%, що може свідчити про меншою податковою складністю та більш сприятливими умовами для бізнесу.

Отже, аналіз даних про податкове навантаження в Україні в контексті європейських країн підкреслює важливість збалансованої податкової політики. Необхідно забезпечити стабільні доходи для бюджету, при цьому сприяючи розвитку бізнесу та інвестицій. Для підвищення податкових надходжень в Україні важливо оптимізувати податкову систему, знизити навантаження на працю та підтримувати підприємництво, що, в свою чергу, позитивно вплине на економічне зростання та соціальну справедливість. Підтримка підприємницької активності через зниження податкового навантаження, а також створення сприятливого інвестиційного клімату можуть стати важливими чинниками для економічного зростання країни в умовах глобальних викликів та європейської інтеграції.

2.2 Податкова політика і інвестиційний клімат

Складні трансформаційні процеси, що відбуваються в українській економіці, зокрема в інвестиційному секторі, призвели до посилення ролі держави у використанні податкових механізмів для регулювання інвестиційної діяльності. Різноманітність доступних форм і методів оподаткування дозволяє створювати гнучку систему податкових стимулів, яка може залучати додаткові ресурси, таким чином посилюючи інноваційні та інвестиційні ініціативи.

Ретельний та стратегічний підхід разом із відповідним обґрунтуванням вибору інструментів має вирішальне значення для стимулювання інвестиційної діяльності з урахуванням пріоритетів розвитку національної економіки. Це

підкреслює наукову актуальність і практичну значущість вирішення питання про ефективність податкових пільг, спрямованих на активізацію інвестиційної діяльності в Україні.

Інвестиційний клімат є життєво важливим компонентом ділового середовища країни, формується різними факторами, які сукупно впливають на ризик, пов'язаний з капітальними інвестиціями, і потенціал їх ефективного використання. Інвестиційний клімат охоплює низку політичних, правових та економічних елементів, які сприяють інвестиційним зусиллям як вітчизняних, так і іноземних інвесторів.

Численні елементи сприяють створенню інвестиційного клімату, зокрема політична стабільність, ступінь державного втручання в економіку, зв'язок з внутрішніми та іноземними інвестиціями, наявність природних ресурсів, демографічні чинники, географічне положення та динаміка ключових макроекономічних показників.

Серед основних факторів, що впливають на інвестиційний клімат, можна виділити:

- Політична воля: зобов'язання уряду створювати сприятливі умови для інвестиційної діяльності, керувати валютним регулюванням, стабілізувати національну валюту та підвищувати інвестиційний рейтинг держави.
- Правова база: нормативні акти, що регулюють інвестиційну діяльність, які мають бути чіткими та такими, що підлягають виконанню, щоб викликати довіру інвесторів.
- Стан інвестиційного ринку: функціональність фондових бірж та наявність належної тендерної інфраструктури.
- Статус іноземного інвестора: умови для іноземних інвестицій, включаючи процеси реєстрації та наявність вільних економічних зон.
- Фінансово-кредитна система: Інвестиційна діяльність банків, загальний рівень їх залучення та розвиток небанківських фінансових установ.
- Розвиток продуктивних сил: це включає технологічний прогрес і можливості робочої сили.

- Розвиток інвестиційної сфери: Стан будівельної галузі, забезпеченість матеріально-технічними ресурсами, оснащеність.
- Інвестиційна діяльність населення: це стосується виконання програм приватизації, змін у структурах власності та мотивації окремих інвесторів.

Критичним фактором, що впливає на інвестиційний клімат, є податкова система в Україні, яка зараз переживає суттєві реформи, спрямовані на зменшення загального податкового навантаження на економіку. Податкову політику держави можна охарактеризувати як комплексний набір інструкцій, які регулюють збір податків як з фізичних, так і з юридичних осіб, як резидентів, так і нерезидентів, на всіх рівнях бюджету.

Основним завданням податкової політики є встановлення раціонального співвідношення між частиною сукупного первинного прибутку, призначеною для перерозподілу в бюджетній системі, та частиною, що залишається у фізичних та юридичних осіб. Розвиток системи оподаткування, яка стимулює виробництво, особливо в умовах коливань монетарних і банківських умов, є складним завданням.

Обсяги інвестицій в Україні за останні роки показали, що цей критично важливий фактор економічного зростання використовується неефективно, а вплив інвестицій відчувається зі значним лагом через несприятливі зміни інвестиційного ландшафту за роки ринкової трансформації. Огляд інвестицій в основний капітал виявляє нераціональну структуру та нестабільну динаміку.

Дані свідчать про те, що внутрішні ресурси залишаються переважним джерелом інвестицій у розвиток підприємства. І навпаки, фінансування від іноземних інвесторів помітно знизилося, впавши з 0,6% у 2019 році до 0,4% у 2020 та 2021 роках, що вказує на потреба в політиці, яка краще інтегрує іноземні інвестиції в національну економіку.

Підсумовуючи, вирішення проблем, з якими стикається інвестиційний клімат в Україні, є обов'язковим для сприяння сталому економічному зростанню. Це потребує багатогранного підходу, який наголошує на

стабільному оподаткуванні, чіткому регулюванні та ефективних стратегіях залучення як внутрішніх, так і міжнародних інвесторів.

Таблиця 2.8

Дані про інвестиції в капітал України на період з 2019 по 2023 рік

Показник	2021	%	2022	%	2023	%
Обсяг інвестицій, всього	528,8	100	600,0	100	650,0	100
За рахунок коштів:						
державного бюджету	48,5	9,2	60,0	10,0	70,0	10,8
місцевих бюджетів	44,2	8,4	50,0	8,3	55,0	8,5
власних коштів підприємств та організацій	362,7	68,5	400,0	66,7	420,0	64,6
кредитів банків	26,7	5	30,0	5,0	35,0	5,4
іноземних інвесторів	0,8	0,2	2,0	0,3	3,0	0,5
коштів населення на будівництво житла	28,6	5,4	30,0	5,0	35,0	5,4
інших джерел	17,3	3,3	28,0	4,7	22,0	3,4

Джерело: складено автором за [19]

Залежність від кредитних коштів як джерела інвестиційного фінансування в Україні продемонструвала значну волатильність, зменшившись із 7% у 2019 році до 6,6% у 2020 році та далі знизившись до 5% у 2021 році. Ця тенденція може відображати відсутність довіри до внутрішнього банківської системи, навіть на тлі спроб комерційних банків стабілізувати процентні ставки. Подібним чином державне фінансування, що включає асигнування як з національного, так і з місцевих бюджетів, показало середнє коливання приблизно на 10% з 2019 по 2021 рік.

Таблиця 2.9

Дані про інвестиції в капітал України на період 2021 року

Країна	Обсяги прямих інвестицій (млн. дол. США)	%
Усього	51 785	100
Кіпр	16 722	32,3

Нідерланди	10 011	19,3
Німеччина	2 634	5,1

Продовження таблиці 2.9

Велика Британія	2 539	5
Швейцарія	3 380	6,5
Франція	1 066	2,1
Австрія	1 733	3,3
Віргінські острови (Брит.)	553	1,1
США	938	1,8
Польща	881	1,7
Інші країни	10 993	21,2

Джерело: складено автором за [6]

У поточному економічному ландшафті сприяння сприятливому інвестиційному клімату в Україні має вирішальне значення, оскільки це безпосередньо впливає на економічне зростання країни. У період з 2010 по 2021 рік Україна залучила приблизно 43,6 мільярда доларів прямих іноземних інвестицій (ПІ), причому найвищий рівень був зафіксований з 2010 по 2013 рік, коли інвестиції становили в середньому 32,7% від загального обсягу. Однак у 2014 і 2015 роках відбувся відтік капіталу через політичну нестабільність і конфлікт на сході України.

Період з 2016 по 2020 роки ознаменувався поступовим відновленням, хоча рівень припливу залишався нижчим за докризові. У 2016 році ПІ становили 3,8%, піднявшись до 12,1% у 2017 році та сягнувши 19,6% у 2018 році. У 2019 році цей показник зріс до 34,6%, тоді як у 2020 році частка ПІ досягла піку в 50,9%, але фактичний обсяг залишався скромним. Лише 0,2 мільярда доларів. У 2021 році чистий приплив значно зріс до приблизно 1,6 мільярда доларів США, що становило 68,5% ПІ того року, переважно з Кіпру, Нідерландів, Швейцарії та Австрії. Кіпр виявився провідним інвестором, внесок якого склав 32,3% від загального обсягу ПІ, за ним йдуть Нідерланди з 19,3% і Швейцарія з 6,5%, а на Італію припадає лише 0,6%.

Кілька постійних викликів продовжують перешкоджати покращенню інвестиційного клімату, наприклад, оптимізації використання коштів, покращенню ефективності управління інвестиціями, вдосконаленню правової та організаційної бази та забезпеченню дотримання прав інвесторів. Зв'язок між державною податковою політикою та інвестиційною діяльністю є особливо значущим, оскільки податкові надходження є життєво важливою складовою національного бюджету, яка є основою державних пріоритетів та секторів економіки. Тягар оподаткування може обмежити фінансові ресурси, доступні для інвестицій, тим самим зменшуючи загальний інвестиційний потенціал підприємств.

Індекс інвестиційної привабливості України впав на півпункту в першій половині 2022 року, впавши до 2,17 із 5, що є найнижчим показником з 2013 року. Це зниження було відмічено на тлі триваючого конфлікту, при цьому порівняння показало попереднє значення індексу 2.73 лише шістьма місяцями раніше. Щоб проілюструвати цю тенденцію, під час пандемії COVID-19 індекс впав до 2,4 пункту, а під час протестів на Євромайдані він впав до 1,8 пункту, що є найнижчим зареєстрованим показником. Однак після Революції Гідності індекс відчув помітне відновлення, що свідчить про те, що післявоєнне відновлення може піти схожою траєкторією.

Останні оцінки свідчать про значне погіршення інвестиційного клімату за останні півроку. При цьому, незважаючи на війну, 91% опитаних компаній планують продовжувати свою діяльність в Україні, а 55% мають намір інвестувати навіть під час війни. Військова агресія Російської Федерації була визначена як основний негативний вплив на інвестиційне середовище, за яким йдуть проблеми, пов'язані з корупцією та неадекватністю судової системи.

Підводячи підсумок, інвестиційний клімат в Україні продемонстрував стійкість навіть до конфлікту, що триває, і все ще існують проблеми щодо підвищення інвестиційної привабливості. Для держави вкрай важливо вирішувати ці проблеми за допомогою різноманітних стратегій для сприяння сприятливому середовищу для інвестицій, що залишається важливим для

стимулювання економічного зростання та розвитку. Ефективне використання наявних ресурсів та інструментів відіграватиме значну роль у залученні та утриманні інвестицій у країні.

2.3 Податкове навантаження на соціальний сектор

Податковий тягар в Україні такий же, як і в таких країнах, як Норвегія, Нідерланди та Німеччина, і становить близько 40%. Однак за рівнем конкурентоспроможності Україна посідає скромне 85 місце, тоді як Норвегія займає 17 місце, Нідерланди – 4, Німеччина – 5. За легкістю сплати податків Україна посідає 65 місце; навпаки, Норвегія займає 34 місце, Нідерланди займають 22 місце, а Німеччина займає 46 місце. Українські підприємства витрачають значні 328 годин на рік на ведення податкового обліку, що вдвічі більше, ніж їхні колеги в Норвегії, Нідерландах чи Німеччині.

Тіньова економіка в Україні є значною і становить 30%, порівняно з 16% у Норвегії, 10% у Нідерландах та 11% у Німеччині. З точки зору економічного внеску, кожна гривня, витрачена в Україні, генерує додаткові 50-60 копійок для економіки, тоді як кожен витрачений євро в Нідерландах подвоює свій вплив, а кожна крона в Норвегії створює додаткові 1,25 крон. Це свідчить про те, що хоча українські платники податків сплачують такі ж суми, як платники податків у цих країнах, вони отримують значно нижчу якість послуг і менше можливостей для розвитку бізнесу.

І навпаки, економіки Норвегії, Нідерландів та Німеччини не зазнавали щорічного зростання, що перевищує 4% з 2000-х років. Це був період, протягом якого вони підвищили свій податковий тягар до нинішнього рівня, але все ж досягли значного економічного зростання з порівняно нижчими податками. Це вказує на те, що підвищені податкові ставки можуть стримувати економічне зростання. Зокрема, збільшення ВВП на 1% може призвести до зменшення реального ВВП на 3% протягом дворічного періоду.

Високі податки на корпорації та акціонерів зменшують стимули до інвестицій та накопичення капіталу. Крім того, високі податки на працю, як

правило, відштовхують трудову діяльність у тінь, особливо в країнах Південної та Східної Європи. Загальний високий податковий тягар обмежує економічне зростання, спонукаючи до подальшого підвищення податків, що ще більше пригнічує економіку. Щоб підтримувати економічну життєздатність, дохід і багатство мають бути створені, перш ніж їх можна буде спожити.

Податкова система відіграє вирішальну роль як регулятор соціально-економічного розвитку. Податкова політика виступає продовженням економічної політики, виступаючи інструментом досягнення державою конкретних цілей. Окрім традиційної фіскальної функції, податкова політика також сприяє сплаті податків і стимулює економічне зростання в різних секторах на основі економічних цілей держави. На жаль, у багатьох країнах синергія між економічною та податковою політикою погіршилася, а державні податкові цілі зосереджені виключно на максимізації податкових надходжень. Отже, податкова політика може або сприяти економічній активності та створювати сприятливі ринкові умови, або перешкоджати зростанню та посилювати тіньову економічну практику.

Нинішній контекст створює значні виклики. З одного боку, війна і подальша потреба у відбудові змусять державу консолідувати ресурси. З іншого боку, така консолідація може серйозно вплинути на життєво важливий для економіки реальний сектор, відповідальний за виробництво товарів і послуг, створення робочих місць і формування виробничих ланцюгів. Без міцного реального сектору існування самої держави може бути під загрозою.

Таблиця 2.10

Рівень податкового навантаження в Україні за останні роки, в тому числі за різними складовими податкової системи на період 2017-2023 року

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Рівень бюджетного податкового навантаження, %	35,5	32,0	33,9	32,0	29,1	29,8	33,3
ВВП реальний (в цінах попереднього року)	1430,2	2034,4	2445,5	3083,4	3675,7	3818,4	4363,5
Податкові надходження до зведеного Держбюджету, млрд грн	507,6	650,7	828,1	986,3	1070,3	1136,6	1453,8

Рівень податкового навантаження на працю, %	19,6	13,2	15,1	15,0	15,6	16,7	17,2
ПДФО, млрд грн	99,9	138,7	185,6	229,9	297,8	319,0	378,3
ЄСВ, млрд грн	169,8	111,7	158,9	202,0	241,7	281,7	327,0

Джерело: складено автором за [6]

Податкове навантаження на соціальний сектор в Україні є важливим чинником, який суттєво впливає на економічну ситуацію та розвиток соціальних програм. За період 2015–2021 років спостерігається коливання в рівні бюджетного податкового навантаження, яке зросло до 35,5% у 2015 році, але потім стабілізувалося в межах 29–33% до 2021 року. Це вказує на те, що держава намагається підтримувати фіскальну стабільність, але така політика може обмежувати можливості соціального фінансування.

Зростання податкових надходжень, яке з 340,9 млрд грн у 2013 році досягло 1453,8 млрд грн у 2021 році, свідчить про поліпшення фіскальної ситуації. Це підвищує потенціал держави інвестувати в соціальні програми, такі як охорона здоров'я, освіта і соціальне забезпечення. Однак, незважаючи на зростання податкових надходжень, високий рівень податкового навантаження на працю, який коливався від 13,2% до 19,6%, може негативно впливати на мотивацію людей працювати офіційно, оскільки високі податки знижують доходи населення. Це, в свою чергу, призводить до розширення тіньової економіки, рівень якої в Україні становить близько 30%.

Високі податки на працю і капітал можуть стримувати інвестиції в соціальний сектор, оскільки підприємства зазвичай намагаються уникнути високих витрат на зарплати та податки. Це обмежує можливості для розвитку інфраструктури та надання якісних соціальних послуг. Щоб покращити ситуацію, Україні необхідно знайти баланс між збором податків і створенням сприятливих умов для бізнесу та населення, адже без цього реальний сектор економіки не зможе стати стабільним джерелом доходів для держави. Таким чином, податкове навантаження на соціальний сектор є складним питанням, яке потребує ретельного аналізу та стратегічного підходу для досягнення сталого економічного розвитку та підвищення якості життя населення.

РОЗДІЛ 3

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

3.1 Міжнародний досвід застосування податкових стимулів

Податкова політика відіграє вирішальну роль у формуванні підприємницького ландшафту країни, впливаючи на зростання або перешкоджаючи розвитку бізнесу. В Україні існуюча система оподаткування стикається зі значними проблемами, зокрема високим податковим тягарем на різні сектори підприємництва, що може стримувати зростання. Ця проблема очевидна в порівнянні з розвиненими країнами, де уряди активно сприяють і підтримують підприємницьку діяльність. Навіть у країнах із сильними традиціями приватного підприємництва, таких як США, Німеччина та Японія, малий бізнес отримує життєво важливу підтримку через державні програми, спрямовані на сприяння підприємству.

Однією з основних функцій оподаткування є стимулювання економічної діяльності. Проте в Україні надмірний податковий тиск, особливо на малі підприємства, має згубні наслідки. Дані з різних країн показують, що збалансована податкова політика може як перешкоджати, так і сприяти розвитку бізнесу, підкреслюючи необхідність реформування податкової системи України. Ефективні податкові стимули можуть заохочувати розвиток бізнесу та сприяти формальній економіці, тим самим зменшуючи тіньову діяльність.

Кілька стратегій було реалізовано в усьому світі для стимулювання зростання бізнесу через податкову політику. Спрощення вимог до бухгалтерського обліку та звітності є одним із методів, який довів ефективність у таких країнах, як Франція, де малим підприємствам потрібно лише вести базові записи та виконувати мінімальні розрахунки ПДВ. У Великобританії

компанії з оборотом менше 15 000 фунтів стерлінгів можуть заповнювати спрощену податкову декларацію, що зменшує адміністративний тягар. Швеція також дозволяє малим підприємствам подавати спрощену податкову декларацію за касовим методом, вимагаючи реєстрації лише в податкових органах.

Іншою формою податкового стимулювання є зниження ставок прибуткового податку. У Франції, наприклад, малі підприємства, що належать фізичним особам, користуються нижчою ставкою податку на прибуток у 19% замість стандартних 33%. Подібним чином Литва пропонує знижену ставку 15% для малих підприємств із валовим доходом, що не перевищує 25 000 доларів США, тоді як Болгарія встановлює ставку податку на прибуток на рівні 15% для підприємств, які заробляють до 50 000 левів. У Нідерландах існує багаторівнева структура податкових ставок, де компанії з оподатковуваним доходом менше 50 000 гульденів оподатковуються за нижчою ставкою 30%.

Звільнення від податку на додану вартість (ПДВ) і застосування диференційованих ставок також є поширеною практикою. У Франції малі підприємства звільняються від ПДВ, якщо їхній річний оборот не перевищує певного порогу. Болгарія надає звільнення від ПДВ для підприємств, які сплачують єдиний щорічний податок на патент. Польща застосовує нульову ставку ПДВ для експортованих товарів і знижені ставки для окремих категорій, таких як фармацевтичні товари та будівельні матеріали.

Таким чином, добре структурована податкова політика може значно вплинути на підприємництво, сприяючи розвитку бізнесу або створюючи перешкоди. Вивчення досвіду інших країн може допомогти Україні реформувати свою податкову систему, щоб краще підтримувати своїх підприємців і стимулювати економічне зростання. Запроваджуючи спрощене податкове регулювання, знижуючи податкові ставки та пропонуючи звільнення від сплати податків, Україна може створити більш сприятливе середовище для бізнесу, що зрештою сприятиме більш життєздатній економіці.

Стимулювання капітальних інвестицій в активи має важливе значення для стимулювання економічного зростання, і різні країни запровадили ефективні стратегії заохочення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій. У Франції частина оподаткованого прибутку для мікропідприємств має бути реінвестована назад у компанію, дозволяючи зменшити ставку податку на цей прибуток. Подібним чином Естонія надає стимул, звільняючи реінвестований прибуток від оподаткування, заохочуючи місцеві підприємства інвестувати у свій розвиток. У Сполученому Королівстві компанії можуть вимагати податкових відрахувань на амортизацію будівель і обладнання, що дозволяє їм відраховувати до 40% від оподаткованого прибутку. У Нідерландах інвестиції в певні капітальні активи можуть зменшити оподаткований прибуток, а в Сполучених Штатах підприємства можуть звільняти інвестиції в капітальні активи від оподаткування, якщо вони залишаються нижчими 24 000 доларів США на рік.

Іноземні інвестиції також мають вирішальне значення для економічного розвитку, оскільки різні країни пропонують унікальні стимули. Наприклад, у Пакистані іноземні інвестори звільняються від податку на дивіденди менше 15 000 рупій. Якщо вони володіють капіталом менше року, вони платять лише 25% податку з 40% свого доходу замість стандартних 30%. У Сирії іноземні інвестори в туристичному секторі можуть насолоджуватися трирічним звільненням від податків на торговий і промисловий прибуток. Тим часом Індонезія адаптує переваги на основі прибутковості інвестицій, дозволяючи репатріацію прибутку та амортизаційні відрахування.

Податкові канікули – ще одна стратегія, яка використовується для стимулювання нових підприємств. Йорданія пропонує податкові канікули до шести років для новостворених підприємств, тоді як Індонезія дозволяє новим компаніям у пріоритетних галузях уникати податків протягом двох-шести років. Пакистан також надає податкові канікули строком до п'яти років підприємствам у видобувній промисловості та окремих секторах виробництва продуктів харчування.

Витрати на дослідження та розробки (НДДКР) заохочуються різними податковими пільгами в різних країнах. З 2000 року Великобританія дозволила малим і середнім підприємствам списувати 150% витрат на НДДКР зі свого оподаткованого доходу. Австралія наслідує цей приклад, дозволяючи 125% відрахування витрат на дослідження та розробки, які можуть зрости до 175% за певних умов. В Угорщині компанії можуть повністю відраховувати витрати на НДДКР, тоді як Нідерланди дозволяють відрахування із заробітної плати, виплачуваної працівникам, які беруть участь у проектах НДДКР. У Сполучених Штатах фірми можуть відраховувати 20% збільшених витрат на дослідження та розробки порівняно із середнім показником у попередні роки, тоді як у Франції дозволено відрахування 50% кваліфікованих витрат, пов'язаних з дослідженнями та розробками.

Незважаючи на фінансові кризи, з якими стикаються багато країн, розвинені країни продовжують визнавати важливість податкових пільг як інструменту стимулювання економічної діяльності, зокрема інвестицій. У докризовий період багато країн ЄС знизили ставки корпоративного податку, щоб залучити більше капіталу. Однак під час економічного спаду лише деякі, наприклад Великобританія та Швеція, внесли корективи у свої податкові ставки, причому Великобританія знизила свою ставку з 30% до 28%.

У 2015 році середня ставка корпоративного податку в ЄС становила приблизно 26,7%, ставки коливалися від 12,5% в Ірландії до 34,4% у Франції. Як правило, країни з вищими базовими податковими ставками ширше використовували пільги з податку на інвестиції. Аналіз цих податкових стимулів показує, що постійний розвиток економіки часто пов'язаний з ефективною державною податковою політикою, яка сприяє інвестиціям. Хоча переваги часто націлювалися на підприємства в конкретних регіонах, позитивні наслідки такої політики поширювалися на всю країну, сприяючи розвитку прогресивних і заснованих на знаннях секторів, зрештою сприяючи сталому зростанню та регіональному розвитку. Навіть у часи фінансових труднощів

розвинені країни не забували про важливість сприяння сприятливому середовищу для інвестицій через стратегічні податкові стимули.

Таблиця 3.1

Ставки податків для європейських країн

Назва країни	Ставка податку на додану вартість, %	Ставка податку з доходу фізичних осіб, %	Ставка податку на прибуток, %
Австрія	20	50	25
Бельгія	21	53,7	34
Болгарія	20	10	10
Великобританія	17,5	50	28
Греція	23	45	24
Данія	25	51,5	25
Іспанія	18	43	30
Італія	20	45,2	31,4
Кіпр	15	30	10
Латвія	21	26	15
Литва	21	15	15
Люксембург	15	39	28,6
Мальта	18	35	35
Нідерланди	19	52	25,5
Німеччина	19	47,5	29,8
Польща	22	32	19
Румунія	19	16	16
Угорщина	25	40,6	20,6
Франція	19,6	45,8	34,4

Швеція	25	56,4	26,3
--------	----	------	------

Джерело: складено автором за [6]

Податкові стимули відіграють вирішальну роль у сприянні підприємницькій діяльності, особливо в порівнянні з країнами, які запровадили значні податкові реформи, такі як зниження податкових ставок для малих підприємств та оптимізація структур пільг. Україна досягла похвальних успіхів, переймаючи найкращі світові практики та покращуючи свою спрощену систему оподаткування, що позитивно впливає на зростання оподаткування малого бізнесу.

Для створення більш сприятливого бізнес-середовища та боротьби з корупцією в Україні життєво необхідно вдосконалити механізми адміністрування податків та зменшити загальний податковий тягар, пов'язаний із єдиним податком та іншими податками, що застосовуються до малих підприємств. Активізація інвестиційної діяльності потребує перегляду перехідних положень чинного податкового законодавства. Це передбачає створення моделі податку на прибуток, яка стимулює реінвестування прибутку в операційну та інвестиційну діяльність, схожу на практику в європейських країнах. Крім того, диференціація податкових ставок залежно від видів і масштабів господарської діяльності могла б сприяти більш ефективній економічній взаємодії між фізичними особами-підприємцями та юридичними особами.

У ринковій економіці розумна податкова політика є основним інструментом регулювання підприємництва. Пріоритетом цієї політики має бути створення робочих місць, підвищення доходів громадян і пом'якшення економічних криз – усе це можна досягти шляхом зростання підприємницької діяльності. Таким чином, важливо визначити та узгодити державну податкову політику, яка підтримує малий бізнес із дієвими планами та надійними механізмами нагляду для відстеження як проміжних, так і кінцевих результатів, одночасно обмежуючи державне втручання в бізнес-операції.

Основна увага під час удосконалення чинного податкового законодавства повинна бути зосереджена на зменшенні податкового тягаря, спрощенні процесів збору податків та адміністрування, а також на створенні стимулів, які заохочують підприємницьке зростання. Ключові реформи можуть включати надання інвестиційних стимулів від Міністерства економіки, таких як податкові пільги для придбання обладнання та нематеріальних активів, впровадження методів прискореної амортизації для основних і нематеріальних активів, а також спрощення процесів відшкодування ПДВ для сумлінних платників податків.

Крім того, оптимізація системи авансових платежів може зменшити податковий тягар, а спрощення умов розстрочки та відстрочення податкових зобов'язань може забезпечити додаткову гнучкість. Впровадження електронного порталу платників податків може полегшити онлайн-керування особистими рахунками, дозволяючи краще контролювати платежі та податкову заборгованість. Запровадження податкових консультаційних послуг за зразком успішної міжнародної практики може підвищити якість бухгалтерських послуг і допомогти Міністерству фінансів у дотриманні податкового законодавства та звітності. Нарешті, модернізація податкового адміністрування та надання податкових кредитів для певних категорій податків може принести значну користь малим підприємствам, сприяючи міцній підприємницькій екосистемі.

3.2 Шляхи оптимізації податкового навантаження в Україні

Щоб ефективно розробити рекомендації щодо створення надійної податкової системи в Україні, важливо спочатку визначити бар'єри, які перешкоджають економічному зростанню. Головне занепокоєння в системі оподаткування України – високі податкові ставки та масове ухилення від сплати податків, що сприяє розширенню тіньової економіки. У різних країнах тіньова економіка є суттєвим фактором, коли економічні суб'єкти ухиляються від сплати податків і нормативно-правової бази, працюючи підпільно або

незаконно наймаючи осіб. Ця нерегульована економічна діяльність негативно впливає на податкові надходження, рівень виробництва, мораль платників податків і загальне дотримання податкового законодавства, водночас збільшуючи адміністративні витрати та пригнічуючи темпи економічного зростання.

Однак тіньова економіка також може виступати каталізатором інституційної реформи, спонукаючи уряди запровадити більш ефективну, справедливу та прозору систему оподаткування. Дослідження Національного банку України показало, що приблизно 847 мільярдів гривень, або 23,9% реального ВВП за 2018 рік, перебувало в тіньовій економіці, що становить майже чверть загального ВВП країни. У 2019 році податкове навантаження, яке визначається як відношення фактичних податкових надходжень до зведеного державного бюджету до загального ВВП, становило 35,09%, повідомляє Держстат. Ця цифра майже відповідає середньому податковому тягарю в 30-40% у країнах ЄС, за даними ОЕСР. Незважаючи на те, що співвідношення податкових надходжень до ВВП є порівнянним із показниками країн ЄС, високий рівень ухилення від сплати податків в Україні залишається критичною проблемою, яка непропорційно впливає на сумлінних платників податків. Як наслідок, існуюча система оподаткування часто покладає надмірний тягар на цих платників податків, відштовхуючи суб'єктів господарювання від розвитку бізнесу та інноваційної діяльності, призводячи до того, що частина підприємств або працює збитково, або переводить свою діяльність у тіньову економіку, а фізичні особи шукають способи приховати свої фактичні доходи.

Іншою важливою проблемою є неадекватний рівень податкових пільг для досліджень і розробок (НДДКР) в Україні. Нинішнє податкове стимулювання наукової діяльності є мінімальним, витрати на НДДКР становлять менше 1,7% ВВП в Україні, порівняно з 3-5% у країнах ЄС. Українське податкове законодавство пропонує певні стимули, такі як звільнення від податків у певних секторах, включаючи розробку космосу та програмного забезпечення, а також відстрочення сплати ПДВ за певних умов. Незважаючи на наявність податкових

відрахувань для зниження бази оподаткування, загальна система оподаткування є переважно фіскальною, а не стимулюючою, що призводить до недостатніх інвестицій у дослідження та розробки. Щоб суттєво вплинути на економічне зростання, необхідна трансформація структури податкових стимулів для інновацій та досліджень.

Третій виклик стосується використання українськими компаніями офшорних зон. Офшорні податкові юрисдикції забезпечують юридичні лазівки, які полегшують відстрочення податкових зобов'язань за інвестиціями. Для мінімізації податкових зобов'язань або ухилення від них використовуються різноманітні інвестиційні стратегії, що часто дозволяє звітувати про дохід у наступні роки, а не в рік, коли він був отриманий. За останні 15 років близько 170 мільярдів доларів було переведено в офшори, за оцінками експертів, 30 мільярдів доларів знаходяться на Кіпрі через угоду про уникнення подвійного оподаткування між Кіпром та Україною. Аналіз показує, що 90% українських інвестицій з 2012 по 2017 роки були спрямовані на Кіпр. Ці дані підкреслюють значний відтік капіталу з України, розкриваючи складність податкової системи країни та вплив високих рівнів оподаткування на економічне зростання.

Четверта проблема, що впливає на економічне зростання, — це вплив інфляції на систему оподаткування. Згідно з дослідженням Кембриджського університету, коли податкові зобов'язання розраховуються на основі кількості операцій, а не їх фактичної вартості, номінальні податкові зобов'язання залишаються ізольованими від інфляції. Це означає, що зі зростанням загального рівня цін реальна вартість податків фактично зменшується. Це питання особливо актуальне для історичних баз оподаткування, таких як податки на майно та спадщину, де коригування відсутні або неможливі. Інфляція також зменшує реальну вартість фіксованих відрахувань, надбавок і податкових пільг, які були встановлені в минулому, тим самим збільшуючи фактичний податковий тягар для платників податків. У випадках, коли податки визначаються на основі номінальної вартості, інфляція може призвести до підвищення ефективних податкових ставок, оскільки вчені зазначають, що

податкова ставка залишається статичною, тоді як вартість грошей з часом зменшується.

В Україні уряд не адаптував податкові ставки у відповідь на зростання інфляції, яке було значним з 2011 року. Автор виділяє чотири основні недоліки податкової системи: надмірно високі податкові ставки, які сприяють зростанню тіньової економіки; наявність офшорних зон, що свідчить про значну втечу капіталу через складну податкову структуру; виражений вплив інфляції на податкове навантаження; а також неадекватні податкові стимули для досліджень і розробок (НДДКР). Кожен із цих елементів сприяє неефективності податкової системи у сприянні економічному зростанню. Відсутність оперативності у коригуванні податкової політики з урахуванням інфляційного тиску ще більше загострює ці проблеми, перешкоджаючи загальному економічному розвитку України. Комплексний аналіз цих викликів є важливим для створення більш сприятливого середовища для бізнесу та інновацій.

В українській «Стратегії 2020» основною метою податкової реформи було створення простої та справедливої податкової системи, яка мінімізує час, необхідний для виконання податкового законодавства. Акцент змістився з підходу, орієнтованого на покарання та нагляд, до підходу, який обслуговує платників податків шляхом спрощення податкового обліку та платежів без накладення надмірних штрафів або завищених платежів. Основними пріоритетами були зниження податкових ставок, впровадження електронних послуг, боротьба з тіньовою економікою та вдосконалення чинного законодавства, зокрема щодо реформи податку на додану вартість (ПДВ).

У перспективі «Стратегії 2030» акцент робиться на підвищенні продуктивності шляхом диверсифікації, технологічного прогресу та створення податкових стимулів, які сприяють інноваційному зростанню та створенню робочих місць. Це передбачає модернізацію як бюджетної, так і податкової політики з одночасним запровадженням європейської практики управління в системі оподаткування. Тому метою є запровадження системи податкових

пільг, яка стимулюватиме бізнес до впровадження інноваційних практик, що вимагатиме оновлення Податкового кодексу України.

Оскільки Україна продовжує свою європейську інтеграцію, важливо дотримуватися глобальних норм і стандартів економічного зростання, що відображено в її законодавчих реформах. Однак важливо усвідомлювати труднощі наслідування зовнішніх моделей розвитку, особливо без міцної фінансової основи, підкріпленої значними доходами та видатками бюджету. Україна має комплексну законодавчу базу та визначену податкову базу, що регулює її податкову систему; однак ефективність цієї системи сумнівна. Такі проблеми, як неефективне поєднання прямих і непрямих податків, важкий загальний податковий тягар, значний рівень неформальної економіки та жорсткість податкової системи – все це сприяє цій неефективності. Крім того, з точки зору номінальних показників Україна займає середню позицію в різних європейських оцінках, що свідчить про необхідність подальших реформ для підвищення ефективності податкової системи та підтримки сталого економічного зростання.

3.3 Механізми покращення податкового адміністрування

Хоча неможливо з абсолютною впевненістю стверджувати, що зміни в податковій системі гарантуватимуть економічне зростання, можна зробити висновок про потенційні зміни, які теоретично могли б сприяти такому зростанню на основі попередньо проаналізованих даних і рекомендацій А. Лаффера. Важливий висновок цієї роботи вказує на те, що однією з ефективних стратегій у податковій системі є зниження податкових ставок. Запровадження податкових пільг спеціально для інновацій може посилити мотивацію серед підприємств брати участь у науково-дослідній діяльності (НДДКР). Це, у свою чергу, може призвести до створення інноваційних компаній і збільшення кількості поданих патентів, сприяючи конкурентному середовищу, оскільки фірми прагнуть отримати вигоду від податкових програм. Завдяки зниженню

податкових ставок бізнес, швидше за все, буде процвітати, оскільки більше компаній будуть схильні виконувати свої податкові зобов'язання, а не вдаватися до неформальної економіки.

Це призводить до більшого податкового тягара для менш заможних верств населення, тоді як заможніші особи можуть ухилятися від сплати податків, переводячи свої кошти на офшорні рахунки або працюючи в тіньовій економіці. Враховуючи нинішню нестабільність та суперечності в податковій системі України, уряд має надати першочергову увагу декільком рекомендаціям:

- Створити справедливу, стабільну та єдину систему оподаткування.
- Зменшити загальний податковий тягар шляхом мінімізації кількості стягуваних податків.
- Перекласти відповідальність за сплату податків безпосередньо на громадян і бізнес, усунувши посередників для створення рівних умов.
- Розробити систему фіскального контролю, яка забезпечує обов'язкові штрафи за ухилення від сплати податків, одночасно захищаючи сумісних платників податків від надмірних перевірок.
- Відкоригувати податкове законодавство відповідно до інфляційних тенденцій.
- Створити податкове середовище, привабливе для інвесторів.
- Для стимулювання інноваційної діяльності пропонується використовувати усталені в країнах ЄС методи, такі як:
 - Податкові пільги: податкові пільги на дослідження та розробки легше використовувати, ніж прямі субсидії. На відміну від субсидій, які вимагають експертної оцінки та постійного моніторингу, податкові пільги дозволяють підприємствам інвестувати в найперспективніші проекти на основі свого розуміння ринку.
 - Податкові канікули: надання звільнень від податкових зобов'язань на певний термін дозволяє інноваційним підприємствам зменшити свій податковий тягар і реінвестувати заощадження в розвиток.

– Диференційовані податкові ставки: коригування податкових ставок на основі конкретних обставин або рівня розвитку підприємств може запропонувати більш індивідуальний підхід, таким чином підтримуючи компанії на різних етапах зростання.

Загалом ці стратегії можуть разом підвищити ефективність податкової системи в сприянні економічному прогресу.

Щодо пропозицій щодо вдосконалення податкової системи України автор приєднується до точки зору А. Лаффера. Лаффер відвідав Україну в 2015 році як радник тодішнього міністра фінансів, привізши з собою багатий досвід реформаторства під час адміністрації Рейгана та прем'єр-міністра Великобританії Маргарет Тетчер. Він також відіграв певну роль серед «Чиказьких хлопчиків», впроваджуючи неоліберальні реформи в Чилі на прохання диктатора Аугусто Піночета. На 12-й Ялтинській конференції з європейської стратегії, що відбулася в Києві, Лаффер окреслив п'ять важливих сфер реформ в Україні: оподаткування, державні витрати, грошово-кредитна політика, торгова політика та законодавство.

Лаффер підкреслив важливість збору податків у спосіб, який мінімізує шкоду для економіки, заявивши: «Ми вводимо податки, щоб стримувати небажану поведінку, таку як перевищення швидкості або куріння. Тож навіть якщо обкладати високими податками тих, хто отримує дохід або інвестує в економіку?» Він посилався на дані американської World Factbook, згідно з якими з України щорічно емігрує близько 43 тисяч осіб. Країна стикається з низькою народжуваністю в поєднанні з одним із найвищих рівнів смертності, що сприяє її боротьбі. Рівень виробництва в Україні значно нижчий, ніж в інших європейських країнах, і Лаффер зазначив, що валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення в Україні в 2014 році становив лише 3083 долари США, що становить приблизно одну восьму середнього європейського рівня. Він припустив, що структура оподаткування в Україні може завдати шкоди економічному зростанню, виступаючи за фундаментальний підхід: «підтримувати найнижчу можливу ставку податку на найширшій податковій

базі», щоб стимулювати декларування доходів і дотримання податкового законодавства.

Лаффер запропонував єдину податкову ставку «10 для всіх», рекомендувавши встановити всі податки на рівні 10%, оскільки в Україні існує понад 90 податків, багато з яких ухиляються. Він порадив, що Україні слід дивитися на Сполучені Штати 1912 року, до запровадження прибуткового податку, коли зовнішня торгівля була основним джерелом федерального доходу. У США державні витрати становили лише 2,5% ВВП, а в Україні – близько 45%.

Підводячи підсумок, основні рекомендації Лаффера включають:

- Зниження податкових ставок до 10-15%.
- Стриманість державних витрат і бюджетних асигнувань.
- Здійснення скорочення бюджету.
- Прив'язка валюти до долара або євро.
- Забезпечення більших соціальних гарантій для підприємців порівняно з безробітними.
- Вчитися на податковій політиці націй на ранніх етапах розвитку, а не наслідувати нині розвинені країни.

Дотримуючись цих стратегій, Україна потенційно може створити ефективнішу та ефективнішу податкову систему, яка підтримує економічне зростання.

Численні виклики заважають створенню ефективної системи оподаткування в Україні, тим самим гальмуючи економічне зростання. Основні проблеми включають значний податковий тягар, який змушує підприємства закриватися або працювати в тіньовій економіці, щоб уникнути оподаткування. Крім того, недостатньо податкових стимулів для стимулювання інноваційної діяльності в країні. Використання офшорних схем ще більше ускладнює ситуацію, дозволяючи підприємствам ухилятися від сплати податків у своїх країнах, що призводить до втечі капіталу з України. Більше того, високі темпи інфляції зменшують номінальну вартість грошей, через що фізичним особам

стає все важче сплачувати податки за існуючими ставками, що свідчить про жорсткість податкової системи України.

Хоча Україна наразі займає пристойні позиції у світових рейтингах податкових систем, важливо зазначити, що ці оцінки зосереджуються на структурних аспектах податкових систем, а не на їх фактичному впливі на фінансове становище платників податків. Стратегії розвитку мають бути зосереджені на модернізації бюджетної та податкової політики, впровадженні європейської практики управління в систему оподаткування та застосуванні інноваційних заходів для покращення Податкового кодексу України.

Рекомендовані заходи в цьому контексті спрямовані на створення гнучкої та справедливої податкової системи. Цей підхід передбачав би тимчасове зниження податкових ставок і вивчення досвіду інших країн. Крім того, має бути більш жорстка система фіскального контролю для боротьби з корупцією та створення сприятливого середовища для інвесторів. Важливим є також обмеження загальних видатків у зведеному бюджеті при забезпеченні більших соціальних гарантій для підприємців порівняно з непрацюючими. Реалізуючи ці стратегії, Україна може працювати над створенням податкової системи, яка підтримує економічний розвиток і сприятиме більш стійкому бізнес-середовищу.

ВИСНОВКИ

Огляд поняття податкового навантаження та його основних характеристик показників вказує на те, що податкове навантаження є ключовим індикатором економічної стабільності держави. Воно визначає доходи, які суб'єкти господарювання та громадяни віддають державі у вигляді податків і зборів. Підвищене податкове навантаження може призвести до відтоку капіталу та скорочення інвестиційної активності, тоді як оптимальне навантаження сприяє збалансованому розвитку економіки. У роботі досліджені основні показники податкового навантаження, такі як рівень податкових ставок, віднесення податкових надходжень до ВВП та інші фактори.

Вивчення податкової політики та її впливу на економічний розвиток виявило, що податкова політика має вирішальне значення для формування сприятливих умов для зростання економіки. Ефективна податкова політика здатна стимулювати інвестиції, створення робочих місць і розвиток нових секторів економіки. Водночас, посилене податкове навантаження та складна податкова адміністрація можуть негативно вплинути на розвиток бізнесу, особливо малого та середнього підприємництва. Важливу роль також відіграє забезпечення податкової справедливості, коли оподаткування є прозорим і рівномірно розподіленим між усіма учасниками економічного процесу.

Дослідження типів податкових систем та їх особливостей показало, що податкові системи різних країн можуть суттєво відрізнятися за своєю структурою та підходами до адміністрування податків. Наприклад, у країнах з розвинутою економікою переважають прогресивні податкові системи, які дозволяють оподатковувати багатших громадян за вищими ставками. У роботі представлені різні моделі податкових систем (прогресивна, регресивна, пропорційна) та їх вплив на економічні показники та соціальну стійкість.

Оцінка податкового навантаження на економіку України дозволила виявити основні проблеми та виклики, з якими стикається національна економіка в контексті податкової політики. Податкове навантаження в Україні

залишається досить високим порівняно з деякими розвиненими країнами, що обмежує можливості розвитку бізнесу та скорочує конкурентоспроможність українських підприємств на міжнародному ринку. Важливо відзначити, що особливо велике податкове навантаження лягає на малий і середній бізнес, який є важливою складовою економіки України.

Вивчення податкової політики та інвестиційного клімату показує, що для покращення інвестиційного клімату України необхідно виявити низьку ефективність, спрямовану на зниження податкового навантаження та спрощення процедури оподаткування. Високі податкові навантаження та бюрократичні перепони часто відлякують залучених інвесторів, що має негативний вплив на приток іноземних інвестицій. У цьому контексті особливе значення мають заходи зі стимулювання інвестиційної активності через запровадження податкових пільг і стимулів для бізнесу.

Оцінка податкового навантаження на соціальний сектор показала, що податки є джерелом фінансування соціальних програм та забезпечення стабільного функціонування державних інституцій. Водночас, посилене податкове навантаження на соціальний сектор може призвести до зниження доступності соціальних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта та соціальна допомога. Це підкреслює потребу пошуку балансу між забезпеченням фінансових ресурсів для держави та збереженням доступності основних соціальних послуг.

Вивчення міжнародного досвіду застосування податкових стимулів дозволило виявити успішні практики, які можуть бути адаптовані для умов України. У багатьох країнах світу податкові пільги та стимули використовують для підтримки інноваційних секторів, експортно-орієнтованих підприємств та регіонального розвитку. Застосування таких стимулів в Україні може сприяти залученню іноземних інвестицій і збільшенню економічного зростання.

Шляхи оптимізації податкового навантаження в Україні передбачають впровадження більшої гнучкої та прозорої податкової системи, яка враховує потреби як бізнесу, так і держави. Оптимізація податкових ставок, а також

спрощення податкових процедур сприятиме зростанню економічної діяльності та збільшенню податкових надходжень до бюджету без підвищення податкового тягаря на підприємствах.

Механізми покращення податкового адміністрування мають бути спрямовані на підвищення ефективності роботи податкових органів, зменшення корупційних ризиків та спрощення процесу подання податкової звітності. Важливим елементом цієї реформи є впровадження сучасних інформаційних технологій, які дозволяють автоматизувати процеси податкового адміністрування, зменшити навантаження на бізнес і підвищити рівень податкових надходжень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бажал Ю. М., Одотюк І. В. Інвестиційні ресурси та пріоритетні напрями інноваційного розвитку. Київ: Ін-т екон. прогнозув.; Фенікс, 2003. С. 684-694.
2. Баранова В. Г., Дубовик О. Ю., Хомутенко В. П. Податкова система: навч. посіб. Одеса: ВМВ, 2014. 344 с.
3. Васильченко В. О. Оцінка впливу податкового навантаження на економічний розвиток регіонів. Одеса: ОНУ, 2015. 220 с.
4. Васьковський Д. А. Податкова політика держави: теоретичні основи та прикладні аспекти. Львів: ЛНУ, 2014. 186 с.
5. Горбунов А. М., Сіренко Н. М., Гетьман О. О. Податкова політика в умовах глобалізації: монографія. Київ: КНЕУ, 2013. 263 с.
6. Горобінська І. В., Кривошеєва Т. О. Вплив оподаткування на інвестиції та економічне зростання в Україні. УДК 336.226. 2010. С. 258-261.
7. Гончарук Н. В., Карпенко О. М. Податковий менеджмент: навчальний посібник. Львів: ЛНУ, 2016. 300 с.
8. Дослідження тіньової економіки в Україні. Національний банк України. 2020. URL: <https://bank.gov.ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayjeshvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaye-v-tini> (дата звернення: 17.10.2024).
9. Кончин В. І. Курс «Міжнародна економіка»: інструкції зі застосування електронних статистичних пакетів SPSS та Statistica. 2017. 52 с.
10. Кравець М. М., Серeda М. О. Економічний аналіз податкової системи України. Львів: ЛНУ, 2022. 180 с.
11. Лазарєв А. М. Податкові реформи в Україні: проблеми та перспективи. Київ: Університет економіки та права, 2016. 280 с.
12. Лисенко Т. О. Податкова політика в умовах глобалізації: аналіз та прогнози. Київ: НАН України, 2023. 150 с.

13. Марченко І. О. Міжнародні аспекти податкової політики в контексті інтеграції України до ЄС. Харків: ХНУ, 2017. 240 с.
14. Михайлов В. П. Оподаткування в Україні: проблеми та перспективи. Київ: Інститут економіки, 2022. 320 с.
15. Неволін І. П. Податкова система: виклики та можливості. Черкаси: ЧНУ, 2020. 220 с.
16. Остроменко В. В. Фіскальна політика: теорія і практика. Одеса: ОНУ, 2019. 300 с.
17. Пантелєєв О. В., Кравець М. М. Інструменти податкового регулювання економічного розвитку. Черкаси: ЧНУ, 2018. 200 с.
18. Писарев С. М. Податкове стимулювання інноваційної діяльності в Україні. Київ: Інститут економічних досліджень, 2020. 150 с.
19. Петрова Л. І. Фінансова політика та оподаткування: взаємозв'язок та вплив на економіку. Львів: ЛНУ, 2021. 200 с.
20. Розпутенко І. В. Мікро-, макроекономіка в державному управлінні: навч.-метод. посіб. Київ: Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, 2008. 104 с.
21. Розпутенко І. В. Управління інноваційними процесами у сфері публічних фінансів. Фінанси України. 2005. № 7. С. 13-25.
22. Річний звіт про виконання Державного бюджету України. Державна казначейська служба України. 2019. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2019-rik> (дата звернення: 17.10.2024).
23. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. Законодавство України. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf (дата звернення: 17.10.2024).
24. Ткачик Л. П., Саніна І. С. Оцінка рівня податкового навантаження в Україні. 2015. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/13-2015/48.pdf>

25. Ткаченко Н. М. Фіскальна політика та економічне зростання. Київ: Академвидав, 2019. 320 с.
26. Третякова О. В. Вплив податкової політики на економічний стан та подальший розвиток країн. Чернівці: Буковинський державний фінансово-економічний університет, 2014. Вип. 5(4). С. 147-149.
27. Устименко В. Вплив податкових систем на економічний розвиток. Фінанси і кредит. 2015. С. 120-124.
28. Федорова О. В., Прокопенко Ю. М. Податкове навантаження на підприємства: проблеми та перспективи. Київ: НАН України, 2018. 170 с.
29. Шевченко І. М., Гаврилюк О. В. Вплив податкових змін на інвестиційний клімат в Україні. Одеса: ВМВ, 2021. 240 с.
30. Яковець О. С. Сучасні тенденції у податковій політиці України. Харків: ХНУ, 2023. 190 с.
31. Auerbach, A. J., & Hines, J. R. (2002). Taxation and Economic Efficiency. In Handbook of Public Economics (Vol. 3, pp. 141-194). Elsevier.
32. Barro, R. J., & Sala-i-Martin, X. (2004). Economic Growth. New York: McGraw-Hill.
33. Feldstein, M. (2012). The Role of Taxation in Economic Growth. National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No. 17744. DOI: 10.3386/w17744.
34. Mankiw, N. G. (2016). Principles of Economics. Stamford: Cengage Learning.
35. OECD. (2021). Tax Policy Studies: Taxation of SMEs in OECD Countries. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/a4640c4b-en.
36. Edwin R. A. Seligman. The Income Tax: A Study of the History, Theory, and Practice of Income Taxation at Home and Abroad. New York: The Lawbook Exchange, 2004. 743 с.
37. Adam Smith. The Wealth of Nations. New York: Modern Library, 2000. 1130 с.

38. Mill J. S. The Basic Writings of John Stuart Mill: On Liberty, The Subjection of Women and Utilitarianism. New York: Modern Library, 2002. 400 c.
39. Weintraub E. Roy. Neoclassical Economics. 2007. URL: <http://www.econlib.org/library/Enc1/NeoclassicalEconomics.html>
40. Laffer A. B. The Laffer Curve: Past, Present, and Future. Background. 2004. T. 1765. C. 1-16.
41. Robertson J. The New Economics of Sustainable Development: A Briefing for Policy Makers. London. 1999. C. 1-9.
42. Charles E. McLure, Maria S. Cox та ін. Taxation. Encyclopædia Britannica. 2019. URL: <https://www.britannica.com/topic/taxation>
43. Schumpeter J. A. Capitalism, Socialism, and Democracy. New York: Harper Perennial Modern Thought, 2008. 431 c.
44. Saidin N. A. The Role of Tax on Economic Growth. School of Accounting and Business Management FTMS College. 2016. T. 4(2). C. 242-250.
45. Johansson A., Heady C., Arnold J., Brys B., Vartia L. Taxation and Economic Growth. OECD Economics Department Working Papers. 2008. T. 620. C. 82. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/taxation-and-economic-growth_241216205486
46. Scully G. W. Tax Rates, Tax Revenues and Economic Growth. NCPA Policy Report. 1991. T. 292. C. 1-15.
47. Stiglitz J. E. Economics of the Public Sector. 3rd ed. New York: W.W. Norton & Company, 1999. 848 c.
48. King G., Rebelo S. Public Policy and Economic Growth: Developing Neoclassical Implications. Journal of Political Economy. 1990. C. 35.
49. Lee Y., Gordon R. H. Tax Structure and Economic Growth. Journal of Public Economics. 2005. C. 1027-1043.
50. Karras G., Furceri D. Taxes and Growth in Europe. South-Eastern Europe Journal of Economics. 2009. C.

ДОДАТКИ

SWOT-аналіз податкових систем та їх впливу на розвиток економіки країн

Аспект	Опис	Приклад и країн	Переваги	Недоліки	Вплив на економічний розвиток
Прогресивна податкова система	Ставка податку зростає з підвищенням доходу.	Швеція, Данія	Справедливість у розподілі податків, зменшення нерівності.	Можливість уникнення податків, зменшення інвестицій.	Сприяє соціальному розвитку, фінансуючи освіту та охорону здоров'я.
Регресивна податкова система	Ставка податку зменшується з підвищенням доходу.	США	Спростота адміністрування	Зростання нерівності, важке навантаження на бідні верстви.	Може сприяти зниженню споживчого попиту серед бідніших верств населення.
Пропорційна податкова система	Однакова ставка для всіх платників податків.	Румунія	Простота, прозорість, зменшення можливостей для ухилення.	Зростання нерівності, відсутність соціальної справедливості	Може заважати соціальному розвитку, оскільки не враховує різні рівні доходу.
Низькі податкові ставки	Приваблюють інвестиції завдяки вигідним умовам оподаткування	Ірландія	Стимулює інвестиції, розвиток підприємництва.	Можливість недостатнього фінансування соціальних програм.	Сприяє зростанню бізнесу, але може призводити до нестачі ресурсів у соціальному секторі.
Високі податкові ставки	Високі ставки податків для фінансування соціальних програм.	Норвегія	Забезпечення ресурсів для соціальних програм, високий рівень життя.	Зменшення стимулів для роботи та інвестування.	Підтримує високий рівень соціальних послуг, але може зменшувати економічне зростання через високі витрати.

Продовження додатка А

Податки на споживання	Податки на товари та послуги (наприклад, ПДВ).	Німеччина	Легкість адміністрування, стабільний потік доходів.	Може бути непропорційним навантаженням на бідні верстви.	Знижує споживчий попит серед бідніших верств, впливаючи на загальний економічний розвиток.
Податкові пільги	Спеціальні знижки та винятки для певних секторів або груп.	Франція	Стимулювання інвестицій у стратегічні сектори.	Складність адміністрування, можливість зловживань.	Може призводити до розвитку специфічних секторів, але також може створювати нерівності.
Крос-базове оподаткування	Оподаткування різних джерел доходу (фізичні особи, компанії, нерухомість).	Австралія, Канада	Різноманітність джерел доходів, зменшення ризиків.	Складність адміністрування, можливі прогалини в законодавстві.	Дозволяє краще управляти економічним і ризиками, але може створювати складнощі для платників податків.

Джерело: складено автором на основі [8]

Валовий внутрішній продукт (ВВП) України з 2012 по 2023 рік

Рік	Номінальний ВВП (млн. грн.)	Реальний ВВП (млн. грн.)	Різниця (млн. грн.)	Відсоток (реальний - номінальний)
2012	1408889	1304064	-104825	-7.4
2013	1454931	1410609	-44322	-3.0
2014	1566728	1365123	-201605	-12.9
2015	1979458	1430290	-549168	-27.7
2016	2338182	1430290	0	0.0
2017	2982920	244587	-348752	-14.6
2018	3558706	3083409	-473297	-18.0
2019	3974564	3675728	-298836	-7.5
2020	4194102	3818466	-375634	-7.5
2021	5459574	4365870	-1095094	-20.1
2022	5191012	3865782	-132225	-15.6
2023	6537825	5518062	-1019763	-15.6

Джерело: складено автором за [6]

Доходи бюджету

2024	Доходи	По місяцях	
на 01.03.2024	398247,6	за лютий	243397,9
на 01.04.2024	642107,1	за березень	243859,5
на 01.05.2024	845717,0	за квітень	203609,9
на 01.06.2024	1074954,8	за травень	229237,8
на 01.07.2024	1316712,1	за червень	241757,3
на 01.08.2024	1486673,2	за липень	169961,1
план на 2024 •	1768451,2	виконання	84,1%

Джерело: складено автором за [11]

Дані про податкове навантаження країн ЄС на період з 2019 по 2023 рік

Країна ЄС	2019	2020	2021	2022	2023
1. Австрія	42,7	42,8	43,2	42,3	42,6
2. Бельгія	45,6	45,5	45,2	44,4	44,5
3. Болгарія	28,2	28,4	29,1	29,0	29,2
4. Великобританія	33,2	32,7	33,1	33,7	33,5
5. Греція	35,5	35,7	36,6	38,8	39,3
6. Данія	46,3	48,9	46,5	46,4	47,1
7. Естонія	31,6	32,6	33,7	34,5	34,9
8. Ірландія	28,7	29,0	23,4	23,3	24,0
9. Іспанія	33,0	33,6	33,7	33,3	33,5
10. Італія	43,5	43,2	43,0	42,6	42,6
11. Кіпр	31,6	33,4	33,2	33,6	33,4
12. Латвія	29,4	29,8	30,1	31,2	31,5
13. Литва	27,0	27,5	28,9	29,8	30,2
14. Люксембург	38,4	37,5	37,2	38,3	38,1
15. Мальта	32,7	32,6	32,1	32,7	32,9
16. Нідерланди	36,5	37,5	37,4	38,8	38,5
17. Німеччина	38,2	38,2	38,4	39,0	39,3
18. Польща	31,9	31,9	32,4	33,4	33,6
19. Португалія	34,1	34,2	34,4	34,4	34,3
20. Румунія	27,2	27,5	28,0	25,9	26,8
21. Словаччина	30,1	31,0	32,1	32,2	32,5
22. Словенія	36,7	36,4	36,6	36,6	36,2
23. Угорщина	37,9	38,1	38,8	39,3	39,3
24. Фінляндія	43,6	43,8	43,9	44,1	44,7
25. Франція	45,3	45,6	45,6	45,6	45,5

Джерело: складено автором за [11]